V LABYRINTE KOSODREVINY

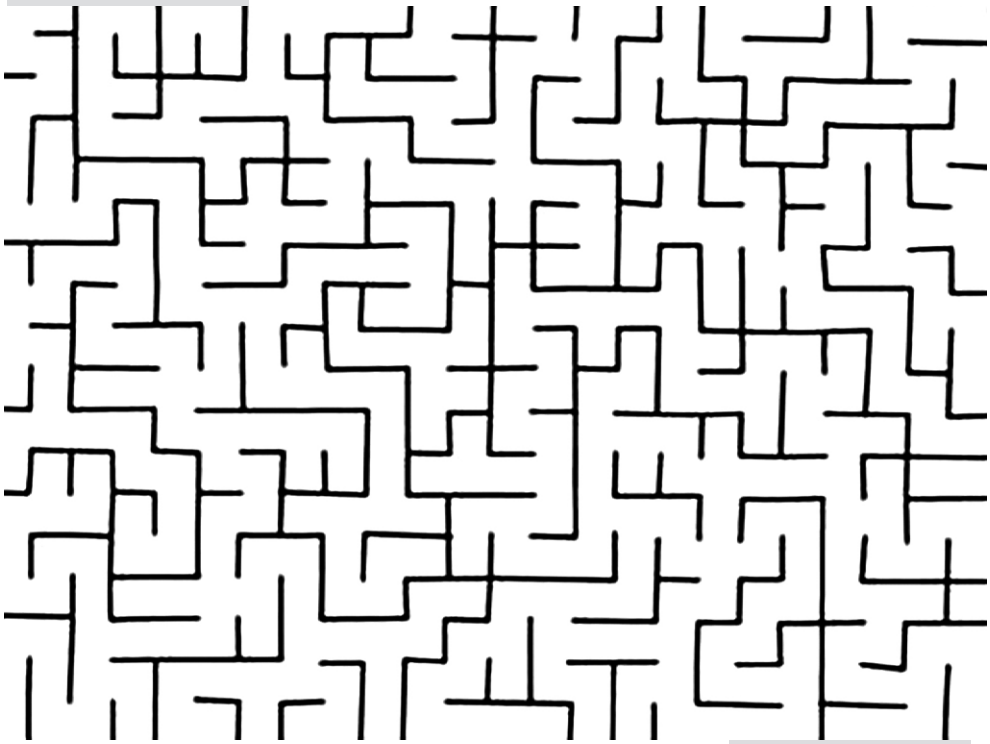

» V noci sa zatiahlo. Na hrebeni japonského ostrova Hokkaido fúkal nad ránom od mora vietor. Vyskočil som zo spacieho vreca a pomaly sa balil. Vyhodil som zo stanu veci na chodník. Zrazu, kde sa vzal, tu sa vzal, z hrebeňa do sedla priletel víchor. Uchmatol prázdny stan a uháňal s ním ponad dvojmetrovú kosodrevinu. V duchaprítomnosti, či skôr pudovo som sa pustil za ním. Išlo o nerovné preteky. Neviem, ako som preliezal husté konáre. Nestihol som sa poriadne obliecť, ostré konáre ma ráňali do krvi.

Za vetrom sa dovalila búrka. Blesky som nevnímal tak ako zvyčajne. Zdali sa mi nepodstatné. Stan sa po chvíli zachytil na izolovanej vetve, ku ktorej som s námahou doliezol. Nadšený som ho zbalil a zrazu mi prešiel mráz po chrbte. Stál som v strede hustého labyrintu. Z konárov som nevidel na zem, nikam dopredu ani dozadu, iba na zamračené nebo nad hlavou, ktoré mi nevedelo pomôcť. Občas sa zjavili v diaľavách kontúry presvitajúcich hrebeňov, ktoré sa však podobali ako vajce k vajcu. Všetky veci vrátane kompasu som nechal na táborisku. Ktorým smerom sa mám vrátiť? Nevedel som sa orientačne o nič oprieť. O severe ani juhu som nemal šajnu.

Celý hrebeň zarástol kosodrevinou, jediný prechod predstavuje chodník. Ale kde sa schoval? Poriadne dve hodiny som sa trápil. Liepal som sa hore-dole, vpravo či vľavo. Občas som natrafil na fliačik čistej zeme, no nádej spľasla veľmi rýchlo. Napokon, dobre zodratý hustými vetvami, som narazil na ľudské stopy. Nastal posledný problém: Ktorým smerom sa vydať? Vľavo či vpravo?

Až na druhý raz som sa trafil. Zakrátko som došiel k táborisku. Spomenul som si na fundamentalistov rozličného zafarbenia a z rozličných kútov Zeme. Hoci sa hlásia k pestrej palete názorov, spája ich jedno. Zablúdili sme, vývoj sa rúti zlým smerom, zabudli sme na pôvodné, časom overené hodnoty. Treba sa nám vrátiť. Ale kto vám zaručí, že sa vrátite k tým skutočne pôvodným hodnotám? Po skúsenosti z dnešného blúdenia mám vážne obavy.

Svetozár Krno

CIVITAS
EV 753/08
PÄŤDESIATESIEDME ČÍSLO - 2/2019

OBSAH

Ročník 25, 2019, č. 57 – 2/2019

Úvodník

Krno, S: **V labyrinte kosodreviny** 1

Štúdie

Krno, S.: **Niekoľko poznámok k najnovšej migračnej vlne** 2

Mészárosová-Lamp, Z.: **Migrácia – klasifikácia a teórie** 4

Mlyneková, M.: **Kto sú Židia III.?** *(Vybrané aspekty židovskej Identity: Židovský kalendár a Sviatky)* 6

Recenzie

Schmögnerová, B.: **Vieme odkiaľ, nevieme kam** (Radoslava Brhlíková) 12

Šenkár, P.: **Próza Slovákov v Rumunsku** (z rokov 1853 – 1953) (Zuzana Mészárosová) 13

Gadušová, Z.: **Nástroje hodnotenia kompetencií učiteľa** (Igor Lomnický) 14

Lomnický, I.: **Tvorivé a kritické myslenie v príprave učiteľov etickej výchovy** (Eva Pechočiaková Svitačová) 14

Krno, S.: **Od Hokkaida po Južnú Kóreu** (Milan Čáky) 15

Informácie

Fačkovec, H.: **Prednášky s nádychom ďalekého východu** 16

Kočnerová, M.: **Národný program Slovensko – Kuba** 16

CONTENTS

Volume 25, 2019, No. 57 – 2/2019

Editorial

Krno, S: **In labyrinth of scrub** 1

Studies

Krno, S.: **A few notes on the latest migration wave** . 2

Mészárosová-Lamp, Z.: **Migration – Classification and Theories** 4

Mlyneková, M.: **Who are Jews III.?** *(Selected Aspects of Jewish Identity: Jewish calendar and holidays)* . . . 6

Reviews

Schmögnerová, B.: **We know from where, but do not know to where** (Radoslava Brhlíková) 12

Šenkár, P.: **The Prose of the Slovaks in Romania** (from years 1853 - 1953) (Zuzana Mészárosová) . . 13

Gadušová, Z.: **The Teachers' competences assessment tools** (Igor Lomnický) 14

Lomnický, I.: **Creative and critical thinking in the preparation of teachers of ethics** (Eva Pechočiaková Svitačová) 14

Krno, S.: **From Hokkaidó to South Korea** (Milan Čáky) 15

Information

Fačkovec, H.: **Lectures with the spirit of the Far East** 16

Kočnerová, M.: **National program Slovakia - Cuba** . 16

NIEKOĽKO POZNÁMOK K NAJNOVŠEJ MIGRAČNEJ VLNE

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.
Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF Nitra

Krno, S.: A few notes on the latest migration wave
CIVITAS, 2019, Vol. 25, No. 57, p. 2

The author discusses several key issues related to the latest migration wave in his study. He notices its causes and different forms of interpretation. He criticizes the prevailing way of discussion on the issue of migration.

Zdroj: StockSnap / Pixabay

» Najmladšia budapeštianska stanica Keleti pályaudvar (Východná stanica) prežívala v lete roku 2015 mimoriadne krušné chvíle. Starý kontinent ocitol vo vážnej utečeneckej kríze (pesimisti vravia, že skutočná kríza iba príde) a Maďarsko sa stalo tranzitnou krajinou. Mnohí emigranti sa koncentrovali práve na Keleti. Rodiny, jednotlivci, chlapi, ženy, deti, skôr mladší ako starší ležali na dlážke alebo v parčíku pred stanicou a odovzdaní osudu čakali na deň, kedy sa budú môcť pohnúť na vysnívaný Západ. Čo tvár, to iný pohľad a iste aj iný osud.

Podľa Úradu vysokého komisára pre utečencov (UNHCR) evidovali koncom roku 2015 na celej Zemi temer šesťdesiat miliónov utečencov. Zúfalý záujem o Európu zapríčinili jej staré aj súčasné hriechy, ktoré sa snúbia s diletantizmom. Kolonializmus

odnaučil porobené národy od zodpovednosti za svoj osud, vychovávať si vlastné elity a spravovať samých seba. Nastolenie nerovnoprávnych hospodárskych vzťahov po jeho páde prehlbovalo rozdiely medzi severom a juhom. Priame a nepriame vojenské zásahy veľmocí a podpora prevratov vyvolali neovládateľný deštrukčný proces. Ignorovanie medzinárodného zločinu na území Európskej únie, ktorá sa hlási k princípom právneho štátu, prináša zlatú baňu prevádzačom.

O spomínaných javoch sa nediskutuje triezvo. Prevláda vzájomné obviňovanie. Tento postup sa šíri rýchlo a ľahko. Nevyžaduje hlbokú analýzu, vnímanie protirečivosti sveta. Má dopredu známe postoje, hodnotenia a recepty. Poskytuje zrozumiteľný manuál.

Stredoveký perzský kazateľ Mání (216–277), ktorý kládol do absolútneho rozdielu dobro a zlo, pravdu a lož, biele a čierne, dušu a telo, ostáva večne živý. Jeho mysleniu sa darí viac v monoteistických kultúrach (Európa, Amerika, Blízky východ), ktoré si navykli na absolútne autority a pravdy, na rozdiel od polyteistov (najmä východná Ázia), ktorí majú viac pochopenia pre názorový pluralizmus. Mainstreamová tlač vykresľuje často kritikov utečeneckej stratégie EÚ ako netolerantných, nevzdelaných xenofóbov a zápecníkov.

Problémy treba riešiť tam, kde vznikli. Týka sa to rovnako stability tzv. moslimského sveta a starnutia európskeho obyvateľstva. Rozumne nastavený kultúrny pluralizmus pomáha pestrosti a robí svet kultúrne bohatší. Mnohé samozrejmosti, s ktorými sa stretávame od skorého rána, ako sú posteľná bielizeň, porcelánové kachličky v kúpeľni, zrkadlo, pyžamo, káva, cukor a iné každodennosti – to všetko sme prebrali od sveta, odkiaľ sa hrnú utečenci.

Islam existuje už poldruha tisícročia. Svetovú kultúru obohatil všeličím. Pred tisícročím jeho učenci oživili grécku antickú filozofiu, na ktorú sme vtedy zabudli. Básnik, polyhistor a poradca islamského vladára v Strednej Ázii Omar Chajjám (1048–1131) písal vtedy vtipné verše, v ktorých ostrým, no láskavým spôsobom (nie ako karikatúry v časopise Charlie Hebdo) ironizoval mnohé skostnatené zvyky stúpencov Koránu pod Pamírom. Veľká časť nádherných stavieb v Indii pochádza z moslimskej nadvlády.

Najúspešnejšia európska povojnová politička Angela Merkelová (1954), známa svojím trpezlivým vyjednávaním si protirečí. Pred časom označila multikulturalizmus za mŕtvy a súčasne razila heslo *Wilkommen*.

Starý kontinent zažil všeličo. Tridsaťročná vojna, ktorú rozpútali vládcovia z náboženských a geopolitických príčin pred necelými štyrmi storočiami, ako svedčia dobové texty, zanechala spúšť, za ktorú by sa nemusel hanbiť nejeden hrdlorez z dnešného Islamského štátu. Európu poznačilo osvietenstvo, ktoré oddelilo božie od svetského a znížilo tým riziko zneužívania absolútnej viery na neľudské činy. Napriek tomu ju ničili ňou samou vyvolené svetové vojny. V tej druhej, keď to nešlo ináč, zdraví chlapi v rozkvete fyzických síl sa chopili zbraní a bránili vlasť a humanistické hodnoty proti ešte väčšiemu fanatizmu, ako produkuje Islamský štát. Európania sa z existenčného marazmu dostali predovšetkým sami a to je fantastická vec, na čo sme však zabudli. Je na škodu veci, že k tomu nevedú iných.

Aj v súčasnosti rastie nenávisť, vybičovaný pohľad na svet a prežívajú fundamentalistické postoje, presvedčenie o jednej, teda „našej“ pravde. Stačí napríklad analyzovať diskusiu o utečencoch, ktorá vedie do psychickej polarizácie. Po tak potrebnej druhej vlne osvietenstva ani stopy.

Islamský svet priniesol veľa osvietenských osobností, no ako celok neprežil osvietenstvo. Nie je kultúrne pripravený na prijatie tzv. západného modelu demokracie. Západné vlády podporované mienkotvornými médiami ignorujú túto skutočnosť. Neopierajú sa o reálne poznanie, ale o idealizovanú a ideologizovanú vieru. Ako diletanti sa usilujú meniť severnú Afriku, Blízky východ a Afganistan na svoj obraz, mysliac pri tom aj na svoje ego (suroviny, riešenie starnutia tradičnej populácie, súperenie veľmocí apod.), ale vyvolávajú bumerangový efekt. Pomerne stabilné svetské moderné diktatúry vystriedali nevyspytateľné fanatické náboženské režimy, ohrozujúce aj nás. Život v ilúziách sa javí možno krásny, ale produkuje nezodpovednosť. Veľa krvi pretieklo za posledné roky v západnej Európe, ktorá sa stala menej bezpečnou ako Nepál.

Svet pozná mnoho príkladov vzájomne podnetného spolunažívania odlišných kultúrnych systémov. To však neznamená, že každá jeho podoba prináša úžitok. Zle nastavené pravidlá vyvolávajú opak. Historické doby často pomenúvame podľa toho, čím obohatili svet, čo sme nové spoznali, postavili a akú kultúru priniesli. Ako raz nazvú nové generácie dnešok?

Európa sa s teroristickými činmi stretáva veky. Posledné dve desaťročia nastala kvalitatívna zmena. Tieto akty sa zásadne líšia od minulosti intenzitou, frekvenciou, rozsahom a zameraním prevažne na nezainteresovaných, náhodne kdesi prítomných. Masové vraždenie v mimofrontových územiach prestalo byť výnimočným vybočením z kolobehu, ale začíname si na neho zvykať ako na bežnú súčasť života. Drvivá väčšina aktérov týchto zločinov má korene v moslimskom svete a odvoláva sa na vieru, či presnejšie príšernú interpretáciu svojej viery. Z toho môžu plynúť zjednodušené závery. Na zmenenú bezpečnostnú klímu vplýva zložitá neradostná kombinácia mnohých faktorov, ktoré sami o sebe nepredstavujú priame nebezpečenstvo.

Silvestrovské udalosti v Kolíne na Rýnom a ďalších mestách Európy v roku 2016 a niekoľkodňové mediálne mlčanie vedú k pomalému prehodnocovanie postojov. Od prisťahovalcov nik rozumný nežiada, aby zabudli na domov a prestali byť sami sebou, ale nemožno zatvárať oči, keď zlyhávajú jednotlivci alebo koordinované skupiny a keď sa nedodržiavajú základné tunajšie zvyky spolunažívania a právo, vrátane práva na život. Tzv. politická korektnosť, t. j. zamlčovanie nepríjemných faktov (napr. o kriminalite) vedie napokon k opaku, čo jej iniciátori chcú. Ľudia všade, keď sú odrezaní od informácií, správy o hrozných činoch zovšeobecňujú. S obranou pred násilím sa vracia do Európy aj jej tieň – radikálny nacionalizmus, o ktorom si mnohí mysleli, že ho pochovali na konci druhej svetovej vojny.

Na starom kontinente sa v minulosti usadilo mnoho imigrantov, ktorí sú opakom kolínskeho imámu. Rešpektujú naše zvyky, obohacujú náš kultúrny svet, stali sa platnými občanmi štátov i celej únie a neraz nadobudli vysokú odbornosť. Nie je ich chyba, že o nich málo vieme a že sa málo s nimi radíme, ako sa dostať z neľahkej situácie. Na rozdiel od nás, poznajú prostredie a mentalitu ľudí svojej prvej vlasti. A ich životopis svedčí o tom, že poznajú aj nás.

Kedysi ospevovaný Schengen nefunguje. Nik za to neberie zodpovednosť. Bežní Európania, ale ani ich reprezentanti, nepoznajú skladbu a identitu nových tvárí, komu vojna zničila dom a zabila rodinu, koho nábožensky a politicky prenasledujú, koho vyháňa zmena klímy, načo upozorňovali vedci z tzv. Rímskeho klubu už pred polstoročím, kto si chce lepšie zarobiť, koho lákajú sociálne dávky pri leňošení, kto je kriminálnik, kto potencionálny a kto vedomý terorista.

Obavy nie sú vždy dobrým radcom. Strach z neznámeho, ako dokazoval nositeľ Nobelovej ceny z roku 1973 Konrad Lorenz (1903–1989), vedie v živočíšnej a ľudskej ríši nielen k prirodzeným obranným reflexom, ale i k radikalizácii a niekedy aj k agresivite.

A tá sa v našej spoločnosti nevyparuje. Presúva sa do verbálnych a mentálnych oblastí. Mnohé diskusie o štandardných politických problémoch sú podfarbené vybičovanou polaritou, a personalizovanou nenávisťou. Oponentov ostrakizujeme, aj keď sa lúčia s pozemským svetom. Zabúdame, že spoločnosť a choroby v nej nadobúdajú mnoho rozmerov. Mnohí, i tí, ktorí majú strach z národne podfarbených pohybov, veľmi rýchlo označia problém a ponúkajú ešte rýchlejšie riešenie. Hoci sa boja nacionalistov a používajú celkom iný slovník, tiež prichádzajú k stereotypným fundamentalistickým záverom. Niekedy to vyzerá, akoby nešlo o riešenie spoločenských problémov, ale o psychické vnútorné vyventilovanie sa.

LITERATÚRA:

[1] Bilic, Michal: Zahraničná migrácia a jej vplyv na životnú úroveň obyvateľov a krajinu Slovenska. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2015, 171 s.

[2] Keller, Jan: Evropské rozpory ve světle migrace. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2017, 227 s.

[3] Krno, Svetozár: Východ a Západ. In: Studia Politica Slovaca, č. 2, 2016, roč. 9, s. 113–125

[4] Štefančík, Radislav a kol. : A kol.: Migračná politika národných štátov. Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku 2011, 241 s.

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.

Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF

B. Slančíkovej 1

949 74 Nitra

MIGRÁCIA – KLASIFIKÁCIA A TEÓRIE

Doc. PhDr. Zuzana Mészárosová-Lampl, PhD.
Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF Nitra

Mészárosová-Lampl, Z.: Migration – Classification and Theories
CIVITAS, 2019, Vol. 25, No. 57, p. 4

Migration is a process in which individuals and groups of people leave their homes for various reasons. Article deals with the types of migration and the classical theories of migration, namely the push and pull theory, neoclassical makro- and microeconomical theories, new economics of migration theory, dual labor market theory, world systems theory, network theory.

>> Sociológia rozlišuje dva druhy spoločenského pohybu ľudí: spoločenskú mobilitu a spoločenskú migráciu. Spoločenská mobilita je „virtuálny" posun v rámci spoločenskej štruktúry, migrácia, čiže sťahovanie je reálne putovanie v rámci konkrétneho geografického priestoru. Ak sa táto zemepisná oblasť nachádza na území jedného štátu, hovoríme o vnútornej, resp. vnútroštátnej migrácii, ak prekročí hranice daného štátu, ide o medzinárodnú, resp. zahraničnú migráciu. Tú Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) definuje ako „pohyb osoby alebo skupiny osôb z jednej geografickej jednotky do druhej cez administratívnu či politickú hranicu s cieľom usadiť sa definitívne alebo prechodne na mieste inom ako je miesto pôvodu osoby" (IOM, 2005). Tzv. migračná kríza v rokoch 2015 a 2016, počas ktorej podľa údajov Európskej komisie prišiel do EÚ viac ako milión osôb, vyostrila pozornosť všetkých segmentov európskych spoločností a v dôsledku toho sa pri verejnej komunikácii viažu k zahraničnej migrácii mnohé negatívne konotácie, Samotný spoločenský jav migrácie je však hodnotovo indiferentný, i keď môže mať tak pozitívny (oživenie ekonomiky, vyváženie demografickej krízy a pod.), ako aj negatívny (obchodovanie s ľuďmi, migrácia motivovaná využívaním systému verejného poistenia a pod.) dopad (Ördög 2013:77).

TYPY MIGRÁCIE

Migráciu môžeme klasifikovať aj podľa ďalších kritérií.

1. Podľa *smeru migrácie* hovoríme o vysťahovaní (emigrácii) a prisťahovaní (imigrácii). V pozadí emigrácie stoja tzv. push-faktory, teda okolnosti, kvôli ktorým sa ľudia rozhodnú pre vysťahovanie. Ide o ekonomické faktory, prírodnú alebo priemyselnú katastrofu, vojenský konflikt. V prípade neekonomických faktorov sa predpokladá, že pôsobia iba dočasne, a väčšina imigrantov počíta s tým, že sa budú môcť vrátiť do svojich domovín. Smer migrácie prisťahovalcov je spôsobený tzv. pull-faktormi, teda nádejou, túžbou, že získajú azyl alebo budú môcť uspokojiť svoje ekonomické potreby.

2. Podľa *motívu rozhodovania* rozlišujeme dobrovoľnú a nútenú migráciu. Dobrovoľná migrácia je motivovaná zväčša ekomonicky, potenciálny migrant môže slobodne odísť a môže si zvoliť aj cieľovú krajinu. Nútená migrácia, ktorá nastane v prípade krízovej situácie, má dva typy: pri prvom type ide o vlastné rozhodnutie opustiť krajinu kvôli prudkému zhoršeniu až znemožneniu životných podmienok, pri druhom type je jednotlivec alebo skupina násilne deportovaná.

3. Podľa *počtu zúčastnených* poznáme individuálnu a skupinovú migráciu. Skupinová migrácia je výsledkom spoločnej voľby skupiny ľudí, ktorých motivuje spoločný cieľ. Individuálna migrácia stojí na osobnom rozhodnutí jednotlivca.

Ďalšie typy migrácie sú: podľa *trvania* dočasná a trvalá, podľa *naplnenia cieľa* ekonomická, politická, kultúrna a podľa *právnych kritérií* legálna (regulárna, dokumentovaná) a nelegálna (irregulárna, nedokumentovaná)

Subjektmi migrácie sú migranti, a to buď vysťahovalci (emigranti) alebo prisťahovalci (imigranti). Podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu je *migrant* „osoba, ktorá sa slobodne rozhodne odísť do inej oblasti alebo krajiny, často za lepšími materiálnymi alebo sociálnymi podmienkami a za lepšou budúcnosťou pre seba a svoju rodinu, alebo migruje z iných dôvodov" (IOM, 2009).

V prípade zahraničných migrantov treba odlíšiť niekoľko skupín. Okrem legálnych migrantov, ide o nasledujúce skupiny: utečenci, nelegálni migranti, žiadatelia o azyl a o skupinu maloletých bez sprievodu.

Nelegálni migranti „nemajú požadovaný právny štatút alebo cestovné doklady na to, aby mohli vstúpiť alebo zotrvať v krajine" (tamže). *Žiadateľ o azyl* je osoba, ktorá vyhlásila, že je utečencom a čaká na prijatie alebo zamietnutie svojej žiadosti o azyl. Niektorým žiadateľom je udelený štatút utečenca, iným nie" (tamže). *Utečenci* sú podľa dohovoru o utečencoch z roku 1951 ľudia, ktorí utekajú z vlastného štátu, ktorý ich neochraňuje, ba práve naopak, prenasleduje a ohrozuje im život. Zároveň sú utečencami aj osoby, ktoré sa nachádzajú mimo svojho štátu a nemôžu prijať alebo odmietajú prijať jeho ochranu, lebo majú oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti

k určitej sociálnej skupine alebo kvôli zastávaniu určitých politických názorov (tamže). Utečencom sa teda človek nestáva na základe toho, že podľa vlastnej výpovede „uteká“, ale podľa zváženia okoľností jeho ohrozenia v krajine z ktorej uteká a následného udelenia azylu.

Maloletí bez sprievodu sú deti cudzej štátnej príslušnosti do veku 18 rokov, ktoré sú odlúčené od oboch rodičov a nie sú v starostlivosti iného dospelého, ktorému by na základe zákona alebo zvyku mohli byť zverené do opatery. Tieto deti môžu buď utečenci, žiadatelia o azyl alebo migranti. Ich práva sú chránené Dohovorom o právach dieťaťa OSN z roku 1989 (tamže).

Všetky spomenuté skupiny sú migrantmi. Podľa motívu rozhodnutia môžeme predpokladať, že migrácia utečencov je vynútená okolnosťami, kým migrácia ostatných horeuvedených skupín môže byť tak dobrovoľná ako vynútená, resp. v prípade žiadateľov o azyl je dobrovoľná dovtedy, kým sa nepreukáže opak a nezískajú štatút utečenca. Platí to vtedy, ak vynútenosť migrácie chápeme z ľudskoprávneho aspektu. V odbornej literúre však existujú aj názory, podľa ktorých v konečnom dôsledku môže byť vynútená aj migrácia z ekonomického dôvodu. Samozrejme jednotlivé motívy a okolnosti každej konkrétnej migrácie môžu byť natoľko komplikované a komplexné, že nie je vždy jasné, či ide o nútenú alebo dobrovolnú migráciu. Iba jeden príklad na zváženie: odchádzali Slováci koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia do Ameriky preto, lebo ich vyhnala bieda alebo „za vidinou dobrého zárobku v amerických oceliarňach, železiarňach a uhoľných baniach bez úmyslu usadiť sa nastálo“ (Dobrotská 2001, s.20)?

TEÓRIE ZAHRANIČNEJ MIGRÁCIE

Od 19. storočia existuje niekoľko migračných teórí. Väčšina z nich má ekonomické ukotvenie. Zopakujme si v krátkosti nosné myšlienky aspoň tých najrozšírenejších.

Sčasti už spomenutá *push a pull teória*, pochádza od E.G. Ravensteina. Podľa tejto teórie kým vo východiskovej krajine pôsobia na potencionálnych migrantov vypudzujúce faktory (nízka životná úroveň, nízke mzdy, zlý stav zdravotníctva, porušenie ľudských práv, vojna, a pod.), v cieľovej krajine existujú faktory, ktoré ich priťahujú (opak vymenovaných).

Neoklasické ekonomické teórie migrácie sú rozšírené od 50. rokov minulého storočia. Vychádzajú z voľby jednotlivca a z toho, že migráciou sleduje jednotlivec maximalizáciu svojho príjmu-zisku, a rozhoduje sa pre najlepšiu alternatívu. *Neoklasická makroekonomická teória migrácie* považuje za príčinu migrácie rozdielny dopyt a ponuku pracovnej sily vo východiskovej a cieľovej krajine. Dostatok pracovnej sily zapríčiňuje zníženie príjmov, obmedzená alebo nedostatočná ponuka pracovnej sily vedie ku zvýšeniu príjmov. V zmysle tejto teórie sa potencionálny migrant sťahuje z krajiny s nižším príjmom do krajiny s vyšším príjmom. Takto sa mzdové rozdiely postupne vyrovnajú. Dochádza k nastoleniu rovnováhy a keďže zanikol dôvod migrácie, migrácia sa prirodzeným spôsobom ukončí.

Neoklasickú mikroekonomickú teóriu migrácie publikoval v roku 1962 americký ekonóm Larry Sjaastad. Migráciu chápe ako investíciu do ľudského kapitálu. K migrácii dochádza na základe racionálnej voľby jednotlivca, ktorý sa rozhoduje podľa nákladov a výnosov do ľudského kapitálu. K tomu, aby získal lepšie platenú prácu, musí investovať. Napríklad musí investovať do cestovania za prácou, musí počítať s výdavkami na zabezpečenie životných nákladov do momentu, kým si nájde vhodnú prácu. Okrem finančných výdavkov sa pridružujú aj psychologicko-spoločenské náklady: musí sa naučiť cudzí jazyk, čaká ho osvojenie si cudzej kultúry, musí sa aklimatizovať na novom pracovisku, prichádza o predošlé vzťahy a musí si vytvoriť nové. Migrácia teda závisí od toho, či je tento proces ziskový. Potenciálni migranti racionálne kalkulujú, analyzujú predpokladané náklady a zisky alternatívnych trhov práce, a rozhodujú sa podľa najvyššej pravdepodobnosti najväčšieho zisku za najkratší čas.

Od 80. rokov minulého storočia vzniká *nová ekonómia migrácie*, ktorá je skeptická voči predchádzajúcim neoklasickým teóriám. Vychádza z toho, že o migrácii nerozhodujú jednotlivci, ale rodiny alebo domácnosti, teda spoločne konajúci ľudia, ktorí nezvažujú iba maximalizáciu potencionálneho príjmu, ale aj minimalizáciu možných rizík. Opierajú sa pri tom nielen o trh práce, ale aj o ostatné trhy, napr. trh s poistením v nezamestnanosti a kapitálové trhy, a snažia sa diverzifikovať svoje príjmy. Pod maximalizáciou príjmu sa nechápe iba jej absolútne zvýšenie, ale aj posilenenie statusu domácnosti voči referenčným domácnostiam. Migráciu teda môže vyvolať nielen zníženie príjmu vlastnej domácnosti, ale aj situácia, keď sa príjem vlastnej domácnosti síce nezníži, ale zvýši sa príjem referenčných domácností. S podobným motívom migrácie som sa stretla v lete 2018 v najvýchodnejšom cípe Slovenska, v krásne upravenej dedine so zmodernizovanými domami. V rámci výskumu som tu urobila niekoľko rozhovorov s obyvateľmi obce a s predstaviteľom miestnej samosprávy. V tejto obci takmer niet domácnosti, z ktorej by niekto nepracoval v zahraničí alebo v ekonomicky prosperujúcejšej časti Slovenska. Viac dotazovaných osôb sa sťažovalo, že sú nútení migrovať, lebo v okolí niet pracovných príležitostí. Podľa predstaviteľa miestnej samosprávy však existuje v okolí dostatok pracovných príležitostí, ale ľudia v dedine sú čoraz viac materiálne založení a predbiehajú sa v tom, kto z nich bude mať krajší dom, lepšie auto a drahšie dovolenky. Sťahujú sa za prácou, aby viac zarobili, a mohli jeden druhému konkurovať, a neodrádza ich ani to, že kvôli odlúčenosti sa mnohým zhoršil rodinný život, dokonca sa viacerí už aj rozviedli.

Podľa *teórie duálneho pracovného trhu* z 50. rokov minulého storočia v západných krajinách existuje prvotný a druhotný pracovný trh. Na prvotnom pracovnom trhu sú vysoké príjmy, dobré pracovné podmienky, možnosť napredovania, a je vyhradený pre domácich. Druhotný pracovný trh je nastavený na lacnú a nízkokvalifikovanú pracovnú silu a keďže domáca pracovná sila nemá oň záujem, je saturovaný imigrantmi, ktorí sú ochotní pracovať za takýchto podmienok, lebo nízke príjmy v hostiteľskej krajine prevyšuju príjmy v krajinách, odkiaľ títo ľudia prichádzajú.

Teória sociálnych sietí poukazuje na úlohu interpersonálnych vzťahov pri migrácii. Pravdepodobnosť migrácie sa zvyšuje, ak potenciálny migrant má v cieľovej krajine rodinných príslušníkov alebo známych, na ktorých sa môže opierať. Za novým prisťahovalcom sa potom sťahujú ďalší jeho rodinní príslušníci a známi, teda každá jedna migrácia vyvoláva ďalšiu. Takáto migrácia sa vymyká kontrole a cieľové krajiny môžu počítať s tým, že spočiatku riadený proces migrácie sa stane živelným, a stane sa zdrojom mnohých spoločenských problémov.

Podľa *teórie svetového systému,* ktorej hlavným predstaviteľom je Immanuel Wallerstein, priestorovým rámcom migrácie nie sú separované národné hospodárstva, ale systém svetového hospodárstva, v ktorom majitelia a manažéri kapitalistických podnikov v honbe za ziskom expandujú do chudobných štátov nachádzajúcich sa na periférii svetového hospodárstva, a zmocňujú sa tamojšej pôdy, nerastného bohatstva, surovín, pracovnej sily a trhu. V minulosti tento proces prebiehal pomocou koloniálnych režimov, ktoré slúžili záujmom kolonizátorov. V súčasnosti sa to deje pomocou neokoloniálnych vlád a nadnárodných spoločností, ktoré podporujú moc lojálnych národných vlád, ktoré ochotne pomáhajú týmto globálnym gigantom zmocniť sa národného bohatstva. Globálne podniky likvidujú domáce hospodárstvo, produkujú lacný tovar, ktorým stimulujú nárast spotreby. Mzdové podmienky obyvateľov však neumožňujú permanentné uspokojovanie umelo vyvolaných potrieb, a tak nepriamo produkujú populáciu, ktorá je ochotná pracovne migrovať.

LITERATÚRA:

[1] DIVINSKÝ, Boris 2005.: Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – stav, trendy,spoločenské súvislosti. Friedrich Ebert Stiftung. Bratislava. 2005. 216 s.

[2] DOBROTSKÁ, Marta 2001: Slováci na ceste do nového sveta. In:Historická revue, roč. XII, 2001, č. 7, s. 20.

[3] ÖRDÖG, István 2013: Menekültügyi mítoszok, féligazságok. In: Fundamentum, 2013/2, 77,

[4] SÍK, Endre 2001: A migráció szociológiája, Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 2001. 253 s.

[5] HAUTZINGER, Zoltán-HEGEDŰS, Judit-KLENNER, Zoltán 2014: A migráció elmélete. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Budapest. 2014. 103 s.

[6] Nielen čísla. Učebná pomôcka pre učiteľov o migrácii a azyle v Európe. Zdroj: www.iom.sk

Doc. PhDr. Zuzana Mészárosová-Lampl, PhD.

Katedra politológie a euroázijských štúdií

FF UKF Nitra

KTO SÚ ŽIDIA? (VYBRANÉ ASPEKTY ŽIDOVSKEJ IDENTITY: ŽIDOVSKÝ KALENDÁR A SVIATKY)

III. ČASŤ

PhDr. Miriam Mlyneková, PhD.
Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF Nitra

Mlyneková, M.: Who are Jews? (Selected Aspects of Jewish Identity: Jewish calendar and holidays)
CIVITAS, 2019, Vol. 25, No. 57, p. 6

The third part of the text focus on Jewish calendar and important Jewish holidays. In 2019, the Jews are living the year 5779 since the creation of the Universe. The text explains the meaning of the Sabbath and why Jews celebrate several New Years. We name the most important holidays of Judaism and explain the reason for their origin, their celebration and their importance.

Zdroj: neufal54 / Pixabay

» Židovský letopočet začína stvorením sveta[1] v občianskom roku 2019 židia majú rok 5779.[2] Podľa židov bol svet stvorený roku 3761 pred naším letopočtom. Dnes, vďaka vede, je samozrejme jasné, že vesmír je starý milióny rokov. K danému veku univerza sa rabíni dopracovali počítaním rokov generácií predkov, uvádzaných v Tóre. Tieto prepočty sa uskutočnili v čase, keď neexistovali moderné metódy skúmania evolúcie, ani zisťovania veku hornín, či kostrových pozostatkov. Po prepočte veku predkov z Tóry pripočítali ešte šesť dní, počas ktorých došlo ku stvoreniu sveta a jeden deň oddychu (*šabatu*). A práve v týchto dňoch stvorenia dnes rabíni vidia resp. vysvetľujú „časovú odchýlku." Podľa ortodoxných rabínov sa ich predchodcovia dopustili omylu. Prvé štyri dni stvorenia sveta, teda po stvorenie slnka a mesiaca, sa riadili iným ako „ľudským dvadsaťštyri hodinovým dňom." „Boží" deň je treba vnímať inak ako „ľudský" deň.[3] Podobne je to aj s vekom prvých biblických ľudí a patriarchov, ktorí sa bežne dožívali niekoľko storočí.

Židovský kalendár (*luach ha-šana*) je tzv. lunárno-solárny. Mesiace sa počítajú podľa mesačného cyklu, čo je zhruba 29,5 dňa[4] a roky podľa

slnečného cyklu, čo znamená, že rok má 12 mesiacov. Počty dní 29 a 30 sa v jednotlivých mesiacoch striedajú.[5] Súčet dní v roku židovského kalendára je 354, čo je však o 11 dní menej ako civilný rok. Tento rozdiel by mohol spôsobovať problémy, ani nie tak v občianskom letopočte, ako skôr pri určovaní židovských sviatkov.[6] Keďže začiatok *Pesachu* Biblia stanovuje na jar, je potrebné vyrovnať deficit „lunárneho" roku voči „solárnemu", ktorý má 365,25 dňa.[7] Táto korekcia sa uskutočňuje tak, že sa v pravidelných intervaloch pridáva dodatočný mesiac *Adar II.* (*adar šeni* alebo *adar beť*), ktorý má 29 dní. *Adar II.* sa pridáva dvakrát za sedem rokov resp. sedemkrát za devätnásť solárnych rokov. Konkrétne v 3., 6., 8., 11., 14., 17. a v 19. roku.[8] Vzhľadom k tomu, že sviatok *Jom kipur* nemôže pripadnúť na prvý ani šiesty deň týždňa, pripočítava alebo odpočítava sa jeden deň mesiaca *chešvan*. Siedmy deň sviatku *Sukot* zasa nemôže pripadnúť na *šabat*, preto sa opäť pripočítava alebo odpočítava jeden deň mesiaca *kislev*. Kalendár teda nevychádza iba z astronomických kritérií ale aj podľa pozorovania vegetácie a načasovania jednotlivých sviatkov.

Týždeň sa skladá zo siedmich dní nazývaných postupne *jom rišon* (prvý deň), *jom šeni* (druhý deň) atď. až po šiesty deň (*jom šiši*). Siedmym dňom, *šabatom*, týždeň končí. *Jom rišon* je tiež prekladaný ako nedeľa. Deň má 24 hodín – 12 hodín pre noc a 12 hodín pre deň. Hebrejský deň začína večer po západe slnka.

Svätenie *šabatu* je zásadná a najvýraznejšia tradícia judaizmu, je to najposvätnejší deň židovského kalendára, deň, kedy bolo ukončené stvorenie sveta. „*V siedmy deň Boh dokončil dielo, ktoré vykonal, a v siedmy deň si odpočinul po všetkom diele, ktoré vykonal. Boh požehnal siedmy deň a posvätil ho, lebo v ňom si odpočinul po všetkom diele stvorenia.*" (Gn. 2, 2-3) Ten kto dodržiava *šabat* je svedkom stvorenia sveta Bohom, potvrdzuje svoju vieru v Boha a v Jeho dielo. Povinnosť svätiť *šabat* sa pripomína na viacerých miestach Tóry, je súčasťou Desatora, ktoré dostal Mojžiš na hore Sinaj.[9]

Na základe príkazov uvedených v Tóre, spojených so spôsobom svätenia *šabatu,* sa v priebehu storočí vyvinula tradícia ako tento sviatok pripomínať a prežívať. Veľmi striktne sa zakazuje pracovať: *„Po šesť dní sa bude konať práca, ale siedmy deň bude deň úplného odpočinku, zasvätený Jahvemu. Ktokoľvek bude v sobotu pracovať, bude vydaný na smrť."* (Ex. 31,15) Mišna špecifikuje 39 prác (aktivít), ktoré je zakázané vykonávať, napríklad siať, zberať úrodu, mlátiť obilie, šiť, strihať vlnu a kožu, stavať, zapaľovať a hasiť oheň, prenášať rôzne predmety a pod. K nim sa potom pridávajú ďalšie odvodené činnosti napr. spôsobovať elektrické impulzy (odvodené od zapaľovania ohňa), šoférovať auto, sledovať televíziu, telefonovať, manipulovať s peniazmi, písať a zakázané sú i tvorivé aktivity atď.[10] Dôvodom zákazu „práce" bolo dosiahnutie plného sústredenia na prežívanie *šábesu*, koncentrácia na oslavu Boha a stvorenia.[11] Židia sú známi ako ľud knihy, od ktorého sa očakáva vysoký duchovný štandard, je povolené štúdium a čítanie posvätných textov, návšteva synagógy a ďalšie rituály, ktoré majú za cieľ zvýrazniť výnimočnosť tohto dňa. Znesvätenie svätého dňa (*chilul šabat*) sa považuje za obzvlášť ťažký prečin. Nevykonávanie zakázaných aktivít v žiadnom prípade nesmie ohroziť ľudský život, je to zákon *pikuach nefeš* (úcta k životu). Ľudský život je nadradený všetkým zákazom a príkazom. Talmudská tradícia hovorí, že *šabat* bol vytvorený pre človeka a nie človek pre *šabat*.

Svätenie *šabatu* posilňuje rovnosť medzi ľuďmi, pretože prikázaný oddych a duchovná očista sa týkajú všetkých sociálnych vrstiev, počas *šabatu* neexistuje bohatý a chudobný, pred Bohom sú si všetci rovní. *Šabat* je tiež oslavou rodinných väzieb a harmónie v medziľudských vzťahoch, pretože umožňuje rodinám, bez rušivých vplyvov práce, televízie, sociálnych sietí atď., stráviť čas spoločne okolo šabatového stola. Rozvíja sa tak kultúra diskusie a posilňuje sa vedomie rodinnej spolupatričnosti, je dôležité, aby sa rozhovorov zúčastňovali aj deti. Počas sviatku sa používa pozdrav *Šabat šalom* (pokojný *šabat*).

V židovskej rodine sa *šabat* začína zapálením svetiel asi pol hodinu pred súmrakom, čo má na starosti obvykle žena. Počet svetiel môže byť v rôznych rodinách rozdielny, zvyčajne podľa počtu jej členov. Minimálne dve svetlá sú povinné a zodpovedajú príkazom Pamätaj! na *šabat* (*zachor*) a Stráž! ho (*šamor*). Keď je svetlo zapálené, sviatok začal a sú v platnosti príslušné zákazy. Už pred začiatkom je nutné uskutočniť všetky potrebné úkony, ako pripraviť jedlo a stôl, venovať sa úprave svojho zovňajšku, vykúpať sa a prezliecť. Po zapálení svetiel muži obvykle odchádzajú do synagógy na večernú modlitbu. Po ich návrate začína večera odriekaním modlitby *kiduš* a požehnaním pohára vína, ktorý je naplnený až po okraj, následne sa z neho rodinní príslušníci napijú a podávajú si ho medzi sebou. Nasleduje rituálne umytie rúk a ďakovná modlitba. Pred hlavou rodiny je umiestnená *chala*,[12] z ktorej každý pri stole dostane posolený kúsok. Je to tradícia chleba a soli, základných potravín, ktoré už v antike boli symbolmi života a blahobytu. *Se'uda* (slávnostné jedlo) je to najlepšie z jedla, čo si môže rodina dovoliť, skladá sa obvykle z ryby a ďalších druhov mäsa. Okrem jedla rodina venuje pozornosť duchovnému obsahu *šabatu*, spievaním piesní a už spomenutými rozhovormi.

Sobota prebieha inak ako všedné dni, dopoludnie je venované modlitbám v synagóge a rodina sa opäť schádza pri stole. S priateľmi sa členovia rodiny stretávajú dopoludnia v „škole", ktorá je súčasťou synagógy. Po obede nasleduje oddych, čítanie náboženských textov i prijímanie návštev. Neskoro popoludní muži opäť odchádzajú do synagógy a po návrate sa konzumuje tretie šabatové jedlo.[13] Na večeru býva obvykle pozvaný rabín, či učenec, ktorý diskutuje o Tóre a jej ustanoveniach, ktoré boli určené na čítanie na príslušný týždeň (*paraša*).

Havdala (koniec, odlíšenie) sa odrieka počas rituálu symbolizujúceho koniec *šabatu*. Je potrebný opäť pohár vína (ak je to nevyhnutné môže byť nahradený aj iným nápojom, nie však vodou), ktorý sa na znamenie hojnosti preleje, zapáli sa spletená sviečka s dvomi knôtmi a medzi zúčastnenými koluje strieborná nádoba s korením, ku ktorému sa privoniava. Vôňa má potešiť dušu, smutnú z konca *šabatu*. Legenda hovorí, že počas *šabatu* má zbožný žid „pridanú dušu" (*nešama jetera*), ktorá mu umožňuje hlbšie prežívanie radosti a spokojnosti z kľudu. Zapálenie sviečky je prvou aktivitou ďalšieho dňa, od tohto momentu je možné zapaľovať oheň a zákazy spojené s *šabatom* skončili.

Svätenie *šabatu* vyvolávalo, a občas aj dnes vyvoláva, nenávisť i odpor voči židom, ktoré obvykle vyplývajú z jeho nepochopenia. Protižidovská propaganda v predvojnovom období ho interpretovala ako dôkaz lenivosti židov a ich neochoty manuálne pracovať. Pričom na *šabat* sa rozhodne nesmie pozerať ako na útek od práce, práve naopak je to oslava práce. Je to tiež pokus o harmóniu, stav prvotného bytia sveta, ktorý bol narušený činnosťou človeka. V dnešnej materialistickej dobe sa na spôsob prežívania *šabatu* môžeme pozerať ako na obrovský luxus, ktorý bol židom daný už v staroveku. Jeden deň má človek vypnúť, zabudnúť na všedné problémy, drinu, zlobu a riadiť sa úplne inými životnými hodnotami a pravidlami. Je to nesmierne progresívna a revolučná myšlienka, ak si uvedomíme kedy vznikla a aj v akých dobách bola židmi dodržiavaná. Napríklad v antike bol otrok hovoriacim nástrojom bez práv ale judaizmus dáva otrokovi počas *šabatu* status ľudskej bytosti s rovnakou dôstojnosťou akú mal jeho majiteľ. Svätenie jedného dňa v týždni prevzalo od židov kresťanstvo i islam, kresťanstvo posunulo „sobotu" o jeden deň dopredu teda na nedeľu a islam o jeden deň dozadu na piatok.

Niektoré *šabaty* majú zvláštny význam a sú v židovskom kalendári špeciálne označené, je im tiež priradená špeciálna pasáž čítania z Tóry. Patrí k nim napríklad *Šabat ha-gadol* (veľký *šabat*), ktorý predchádza sviatku *Pesach* a rabín sa venuje kázaniu o pesachových zákonoch. *Šabat šuva* (*šabat* návratu) je súčasťou pokánia počas desiatich dní medzi *Roš ha-šana* a *Jom Kipur*. *Šabat berešit* (*šabat* stvorenia) nasleduje po sviatku *Simchat Tora* a práve v tento deň sa zahajuje celoročný cyklus čítania z Tóry.

Svätenie *šabatu* je integrálnou súčasťou židovskej identity, Achad Ha'am, významný sionistický spisovateľ v 19. storočí napísal: *„Nie židia (do) držia(vajú) šabat, ale šabat drží Židov."* Dá sa tiež spoločne s Paulom Spieglom skonštatovať: *„Ak nahliadneme do židovských dejín, zistíme, že Židia sa vždy asimilovali, keď prestali svätiť šabat."*[14]

Každý mesiac židovského kalendára sa začína novoluním (*Roš chodeš*). V biblických dobách bol nový mesiac menším sviatkom: „*Na trúby budete trúbiť aj v dni radostné, na sviatky a na počiatku svojich mesiacov, pri svojich celopaloch a pri obetách spoločenstva, a ony vás budú pripomínať vášmu Bohu.*" (Nu. 10,10). Novolunie sa vyhlasovalo na základe pozorovania a začalo vyhlásením najmenej dvoch spoľahlivých svedkov, že pozorovali nový mesiac na horizonte pri západe slnka. Následne bolo pozorovanie potvrdené Sanhedrinom (zákonodarným zhromaždením) a z Jeruzalema boli vyslaní poslovia do komunít v diaspóre, aby podali správu o začiatku mesiaca. Existuje niekoľko teórií o tom, prečo prišlo k ustanoveniu pevného kalendára. Jedna z dominantných hovorí o vplyve kresťanstva. Autorstvo pevného kalendára sa pripisuje Hilelovi ben Jehudovi (Hilel II.) v rokoch 358/359 občianskeho letopočtu, kalendár bol stanovený na

základe výpočtu a nie na pozorovaní. Rabíni dnes diskutujú o vyhlásení *Roš chodeš* za sviatočný deň, ktorý by slúžil ako „duševná inventúra" uplynulého mesiaca.

Zvláštnosťou židovského kalendára je, že židovská tradícia pozná dokonca štyri Nové roky. Z toho dva sú skutočne významné v zmysle náboženského ročného cyklu a to, 1. *nisan* (medzi marcom a aprílom) a 1. *tišri* (medzi septembrom a októbrom)[15]. Biblia počíta kalendárny rok od jari: *„Tento mesiac bude pre vás na čele ostatných mesiacov, bude vám prvým mesiacom v roku."*(Lv. 12,2) Je to moment, kedy bol židovský národ vyvedený Mojžišom z Egypta, bol oslobodený a vykročil na cestu budovania národa s vlastnými pravidlami a zákonodarstvom. K ustanoveniu 1. *tišri* ako prvého dňa roka sa viažu rôzne vysvetlenia a najzávažnejšie je, že svet bol stvorený v mesiaci *tišri*. V Talmude učenci viedli dlhé polemiky o dominancii jedného či druhého „Nového roka", nakoniec vyhral *tišri*. *„Tišri je možné chápať aj ako ‚prebudenie', i keď chladná, smutná a dažďivá jeseň je skôr obdobím rozjímania a reflexie vlastných činov."*[16]

Ďalšou zaujímavosťou židovského kalendára je, že jednotlivé sviatky môžu mať rôznu dobu trvania v Izraeli a v diaspóre. Tieto odchýlky majú svoje korene v histórii, keď boli vysielaní už spomínaní poslovia, aby oznámili presný termín začiatku konania sviatkov. Dnes už funkcia poslov stratila svoje opodstatnenie avšak trvanie sviatkov je súčasťou tradície a z nej židovstvo vychádza, na nej stojí i padá.

Sväté dni židovského kalendára (*chagim*) alebo sviatočné dni (*jamim tovim*) je možné rozdeliť do niekoľkých skupín: Termín *jom tov* sa používa pre biblické sviatky vyhlásené v Pentateuchu a sú to: *Pesach*, *Šavu'ot* (sviatok týždňov), *Sukot* (sviatok stanov) a *Šmini aceret* (ôsmy deň slávnostného zhromaždenia). Dohromady sa tiež nazývajú *šaloš regalim* (pútnické sviatky). Najdôležitejšie z nich sú: *Pesach*, ktorý pripomína vyvedenie izraelského národa z Egypta; *Šavu'ot* kedy sa oslavuje dar zjavenia Tóry na Sinaji; *Sukot* putovanie a následný príchod do zasľúbenej zeme. Týmto udalostiam sú prisudzované tri atribúty: milosrdenstvo, sila a sláva. *„Milosrdenstvo sa prejavilo vyvedením z Egypta, t.j. Vykúpenie, Posilnenie nastalo vďaka daru Tóry a s ňou spojenými zákonmi a nariadeniami, Sláva predstavuje totálnu manifestáciu radosti z príchodu do zeme zaslúbenej."*[17] Tieto sviatky sú tiež spojené s oslavou poľnohospodárskeho cyklu.

Veľké alebo vysoké sviatky sú *Roš ha-šana* (Nový rok) a *Jom Kipur* (Deň zmierenia). Vysoké sviatky sú spojené s ročným (začiatok židovského kalendára) i mesačným cyklom, a tiež sú známe svojou kajúcnou atmosférou, aj preto sa označujú ako *jamim nora'im* v doslovnom preklade Hrozné dni.[18]

Menšie, pobiblické alebo poexilové *chagim* (sviatky) sú tiež označované ako polosviatky, k nim patrí: *Chanuka* (sviatok svetiel alebo opätovného zasvätenia jeruzalemského chrámu); *Purim* (vzťahuje sa k biblickej knihe Ester a tam popísanej záchrane židov pred vyhladením v Perzskej ríši); *Tu bi-švat* (Nový rok stromov); *Lag ba-omer* (33. deň rátania *omeru*).

Židia slávia aj dva moderné sviatky *Jom ha--acma'ut* (Deň nezávislosti Izraela) a *Jom Jerušalajim* (Deň Jeruzalema). Pamätnými dňami sú tiež *Jom ha-šo'a* (Deň spomienok na obete holokaustu) a *Jom ha-zikaron* (Deň spomienok na padlých pri obrane Izraela).

K významným dňom patria aj pôstne dni: *Ta'anit Gedalja* (Pôst Gedaljov), ktorý sa drží na pamiatku guvernéra Judey, ktorý bol zavraždený; *Ta'anit asara be-tevet* (Pôst 10. *tevetu*) ako spomienka na začiatok Nabukadnezarovho obliehania Jeruzalema; *Šiv'a asar be-tamuz* (Pôst 17. *tamuzu*) spomienka na prelomenie hradieb Jeruzalema; *Tiš'a be-av* (Pôst 9. *avu*) pripomína zničenie jeruzalemského Chrámu. Tieto sú spojené so zničením prvého Chrámu (r. 586 p.o.l.). Ďalšími pôstnymi dňami sú *Ta'anit Ester* (Esterin pôst), ktorý sa viaže so spomienkou na pripravované vyvraždenie perzských židov a *Ta'anit bechorim* (Pôst prvorodených), ktorý sa drží pred *Pesachom*.

Podľa židovskej tradície prvý deň mesiaca *tišri* (*Roš ha-šana*) bol šiestym dňom stvorenia, dňom kedy bol stvorený prvý človek Adam a po ňom Eva. Nový rok je teda dňom zrodenia ľudstva. Zároveň je to deň kedy Boh začína ľudstvo súdiť, za to čo uplynulý rok urobilo, niekedy sa tento deň tiež označuje ako *Jom hadin* (Deň súdu), pričom vyvrcholením a dňom vyhlásenia rozsudku je *Jom Kipur* (Deň zmierenia).

V priebehu desiatich dní medzi *Roš ha-šana* (Hlava roka) a *Jom Kipur*, 1. *tišri* až 10. *tišri*, sa rozhoduje o osude človeka na najbližší rok a o jeho zapísaní do Knihy smrti alebo Knihy života (*Sefer ha-chajim*). Na *Roš ha-šana* sú do Knihy života zapísaní iba nesporne spravodliví, do Knihy smrti tí nesporne zlí, väčšina ľudí sa nachádza niekde uprostred a o nich sa rozhoduje počas nasledujúcich desiatich dní. Keďže nikde nie je presne definované, kto sú títo priemerní, čas na pokánie a sebareflexiu má každý. Sú to dni plné modlitieb, vyznania hriechov, prosieb a sebaspytovania, uvažovania o tom, čo človek urobil a čo nie. V tomto čase majú židia možnosť napraviť krivdy i zmieriť sa s nepriateľmi. V Mišne sa hovorí, že ten, kto splní jeden príkaz (*micvot*), získa si jedného obhajcu a ten, kto sa dopustí jedného hriechu, získa si jedného žalobcu. Šanca, že žid bude pred týmto súdom omilostený, závisí na vzájomnom pomere dobrých a zlých skutkov.[19] Nápravu a pokánie nie je možné uskutočniť v priebehu pár hodín, je to komplexný proces, ktorého príprava si žiada čas i úsilie, začína už tridsať dní pred *Roš ha-šana* v mesiaci *Elul*. Príprava má svoje rituály a má človeka vyviesť z náboženskej ľahostajnosti a obrátiť myseľ k Bohu, ktorého príkazy počas uplynulého roka porušil.

Oslava *Roš ha-šana* trvá dva dni a hoci sú to dni súdu, nie je to obdobie smútku. Je to sviatok radosti, pretože sa zdôrazňuje vedomie, že Boh je vo svojom rozhodovaní milostivý a vynesený rozsudok bude priaznivý. Na rozdiel od obvyklého slávenia Nového roka v nežidovských domácnostiach, rozhodne to nie je hlučná oslava s množstvom alkoholu. Väčšinu času zbožný žid trávi v modlitbách a sebaspytovaní.

Sviatok sa tiež nazýva *Zichron tr'ua* (pripomínanie trúbením) alebo *Jom tru'a* (Deň trúbenia), pretože biblickým symbolom sviatku je trúbenie na *šofar* (roh zo zvieraťa alebo trúba).[20] Na *Roš ha--šana* je potrebné zatrúbiť minimálne stokrát, cieľom trúbenia je vytrhnúť židov z celoročnej letargie, nečinnosti, apatie a cynizmu. Zvuk *šofaru* má vraj silu rozpustiť ľad v ľudskom srdci. Trúbenie na *šofar* je v Tóre spomínané na viacerých miestach, pri mimoriadnych príležitostiach: keď dal Boh ľudu Izraela na hore Sinaj Tóru, keď sa Boh vyhlásil za Pána sveta a pri obnovení prísahy, v ktorej ľud Izraela sľúbil návrat k Bohu, má znieť i pri príchode Mesiáša i v deň spásy ľudstva.[21]

Typickým obradom pre *Roš ha-šana* je *tašlich* (odhodíš, zhodíš, vhodíš). Podstata tejto ceremónie, ktorá sa uskutočňuje po popoludňajšej bohoslužbe prvého dňa sviatku, spočíva v symbolickom odhodení hriechov do vody. Vysypávajú sa vrecká do vody riek, prípadne na morskom pobreží, či inom vodnom zdroji za odriekania špeciálnej modlitby, ktorá sa tiež volá *Tašlich*. Ľudia si obvykle plnia vrecká odrobinkami, aby nimi nakŕmili ryby i symbolicky odhodili svoje vlastné hriechy. Niektorí rabíni takýto obrad nemajú radi, pretože tvrdia, že je to príliš jednoduché zbavenie sa hriechov.

Jom Kipur (Deň zmierenia) je najvýznamnejším a najslávnostnejším dňom židovského kalendára, označuje sa tiež *Šabat šabaton* (šabat šabatov), vrcholia ním Vysoké sviatky a desať dní pokánia. Je vyhradený pre individuálne aj verejné vyznanie sa z hriechov, a až po dôkladnom očistení duše je dosiahnutý Deň zmierenia. Sviatok je spomínaný aj v Tóre: *„Jahve prehovoril k Mojžišovi a povedal: Ďalej desiaty deň tohto siedmeho mesiaca je Deň zmierenia. Vtedy budete mať sväté zhromaždenie. Budete sa postiť a Jahvemu prinesiete obetu. V ten deň nebudete konať nijakú prácu, lebo je to Deň zmierenia, keď sa na vás vykoná obrad, zmierenie pred Jahvem, vaším Bohom."* (Lv. 23, 26-28)

Tóra presne stanovuje akým spôsobom sa má *Jom Kipur* sláviť, predpisuje sa tiež jeden z najprísnejších pôstov v judaizme vôbec. Tento pôst sa označuje ako biely, symbolizujúci odpustenie hriechov. Na 25 hodín platí prísny zákaz jedla, pitia, sexuálnych aktivít, umývania sa, používania akýchkoľvek kozmetických prípravkov. Z pôstu sú vyňaté tehotné ženy, chorí, starí a deti, teda platí *pikuach nefeš* úcta k uchovaniu ľudského života, ktorý má prednosť pred akýmkoľvek iným zákonom. Je tiež zakázané nosiť koženú obuv, pretože je pohodlná, a v tento deň pohodlie nemá miesto. Zákaz používania kozmetických prípravkov súvisí so zákazom skrášľovania sa, muži sa nesmú holiť a ženy používať napríklad voňavky. Na súdny deň pred najvyšším Sudcom musí človek stáť bez všetkých zbytočností a príkras.

K ďalším zvykom patrí zapaľovanie sviec za zosnulých rodičov pre uzmierenie ich duší. Do synagógy chodia aj tí židia, ktorí do nej počas roka obvykle nezavítajú. Rabín, kantor a ďalší predstavitelia obce podieľajúci sa na bohoslužbe sa obliekajú do bieleho *kitlu*, na schránke s Tórou je biely *parochet*, ženy sú tiež obvykle oblečené v bielom odeve. Biela farba je farbou odpustenia a celkove sa zhromaždený „Izrael" pripodobňuje k anjelom. Pri zahajujúcej bohoslužbe v predvečer sviatku majú všetci muži na sebe *talit* a odrieka (spieva) sa *Kol nidrej*

(Všetky sľuby). Jedná sa o prosbu za odpustenie všetkých sľubov, ku ktorým sa človek Bohu zaviazal a nesplnil ich. V noci sa zvyknú zbožní muži modliť a študovať. Bohoslužby v Deň zmierenia sú veľmi špecifické v ich počte i v ich type. Jednou z nich je modlitba *musaf,* ktorá pripomína zvláštne obete, ktoré sa prinášali v Chráme. Po druhom *Churbane* (zničení chrámu) obetovanie a rituály s ním spojené sa preniesli do symbolickej roviny. Avšak spomienky na Chrám a vôbec spomienky sú nesmierne dôležitou súčasťou židovskej tradície. Paul Spiegel uvádza, že spomienky sú veľmi dôležité pre vieru a zachovanie kultúry, a tým aj pre kolektívnu pamäť.[22] Výnimočnosť *Jom Kipur* chápali aj nepriatelia židov, pretože mnoho útokov na židov v dejinách bolo vedených práve v tento sviatok.

Štyri dni po trúbení na *šofar* uzatvárajúcom vážny sviatok *Jom Kipur* sa začína veselý a radostný sviatok *Sukot* alebo *Chag ha-sukot* (Sviatok stanov). Je tiež známy ako *zman simchatenu* (čas našej radosti). *Sukot* môžeme chápať v dvoch významoch ako akési dožinky, oslavu úrody a teda ako poľnohospodársky sviatok. Druhý význam má korene v dobách putovania izraelského národa v púšti po odchode z egyptského otroctva. Nadväzujú naň sviatky *Šminy Aceret* a *Simchat Tóra.*

Zdroj: Борис Крупник / Pixabay

Sukot trvá sedem dní od 15. do 21. *tišri* a celé obdobie sviatkov osem, pričom ťažiskovými sú prvé dva dni. Tóra uvádza: *„Ďalej v pätnásty deň siedmeho mesiaca, keď zoberiete úrodu zeme, budete po sedem dní sláviť Jahveho sviatok. Prvý a ôsmy deň budú dňami odpočinku. V prvý deň si zoberiete ovocie, z najkrajších stromov palmové ratolesti, konáre hustolistých stromov a vŕb a po sedem dní sa budete veseliť pred Jahvem, svojím Bohom. Tak po sedem dní v roku budete sláviť Jahveho sviatok. To je trvalý zákon pre vaše pokolenia. Tento sviatok budete sláviť v siedmom mesiaci. Sedem dní budete bývať v stanoch. Všetci rodení Izraelci budú bývať v stanoch, aby vaši potomkovia vedeli, že ja som dal Izraelcom bývať v stanoch, keď som ich viedol z Egyptskej krajiny. Ja som Jahve, váš Boh. A Mojžiš opísal Izraelcom Jahveho slávnosti."* (Lv. 23, 39-44)

Symbolom sviatku je stavanie lístím pokrytých chatiek alebo stanov (*suka*). Obvykle stoja na nádvoriach židovských domov alebo na strechách, v dnešnej dobe i na balkónoch a terasách, z čoho sa najviac tešia deti, ktoré sa venujú zdobeniu ich interiérov. Udalosťou je pre nich aj samotné bývanie v *suke*, ktoré musí byť veselé a príjemné. Ak židia nemajú možnosť postaviť si vlastnú chatku je možné využiť spoločnú, postavenú na pozemku synagógy. „Stany" sú symbolom putovania po púšti i symbolom života, pretože život sa podobá *suke*. Ochrana, ktorú poskytuje je relatívna podobne ako život, a preto musí človek dôverovať Bohu.

Ďalším symbolom sviatku sú *arba'at ha-minim* (štyri druhy), v biblických časoch boli symbolom úrody avšak rabíni im dali aj iný význam. Štyri druhy sú zväzok tvoriaci palmové ratolesti (*lulav*), tri vetvičky myrty (*hadas*), dve vetvičky vŕby (*arava*) a jeden citrusový plod (*etrog*). Tento zväzok symbolizuje izraelský ľud, ktorý je zložený zo štyroch typov ľudí a musí držať spolu, iba tak môže čeliť nespravodlivosti sveta.[23] S týmto zväzkom sa máva na štyri svetové strany, hore a dolu. Židia tým vyhlasujú Boha za kráľa nad všetkými svetovými stranami na nebesiach i na Zemi.

Sukot končí slávnosťou *hoša'na-raba*, ktorá sa koná na siedmy deň. Je tu istá podobnosť s *Jom Kipur*, ten kto vedie bohoslužbu je oblečený v bielom a zbožní židia sa celý deň postia. Slávnosť obsahuje i modlitby za vodu.

Na oslavu *Sukot* bezprostredne nadväzuje ďalší sviatok *Šmini aceret* (Zhromaždenie ôsmeho dňa). Oslava už neprebieha v *sukach* ale židia sa sťahujú do svojich stálych domovov a číta sa kniha Kazateľ (*Koheleť*). Biblické texty špeciálne nevysvetľujú podstatu tohto sviatku ale konštatuje sa, že je to deň pre blaho Izraela, odriekajú sa modlitby za dážď a spomína sa na zomrelých.

V Izraeli pripadá sviatok *Simchat Tora* (radosť z Tóry) na rovnaký deň ako *Šmini aceret*, v diaspóre sa oslavuje o deň neskôr. Podstatou oslavy je ukončenie ročného cyklu čítania z Tóry a začiatok nového čítania. Tóra alebo Päť kníh Mojžišových je rozdelená na časti, ktoré sa čítajú každý týždeň pondelok, štvrtok a sobotu v rámci bohoslužieb v synagóge. Počas roku sa tak prečíta celá a pokračuje sa v jej čítaní opäť, pretože múdrosť obsiahnutá v Tóre je nekonečná. Počas sviatku sa konajú sprievody (*hakafot*), kedy sú zvitky Tóry nosené veriacimi v synagóge i v uliciach. Vo veľkých mestách ako New York alebo Londýn majú tieto oslavy dlhú tradíciu a tešia sa veľkej obľube nielen u židov ale i u turistov, ktorí vidia nefalšovanú radostnú oslavu židovstva a Tóry.

Sviatok *Chanuka* (zasvätenie) začína 25. *kisleva* a trvá osem dní, pripomína úspešné povstanie makabejských a opätovné zasvätenie Chrámu. Sviatok sa viaže na historické udalosti z roku 167 pred občianskym letopočtom. Kráľ Antioch IV. Epifanes veľmi tvrdo pokračoval v helenizácii Izraela, ktorá začala ešte za vlády jeho predchodcov. Dokonca nechal vykradnúť chrámový poklad, čím Chrám znesvätil, čo pobúrilo veriacich židov. Následne zakázal židovské obrady a dokonca v Chráme nechal umiestniť sochu Dia. Tieto kroky viedli k povstaniu, ktoré viedol kňaz Matatiáš z rodu Hasmonejovcov. Po jeho smrti v partizánskej vojne pokračoval jeho syn Jehuda ha-Makabi. Hasmonejovcom sa podarilo zvíťaziť a v roku 142 pred občianskym letopočtom vyhnali Seleukovcov z krajiny. Následne vyčistili Chrám, socha Dia bola zničená. Keď zapálili svietnik (*menoru*) zistili, že majú k dispozícii iba malú nádobu s posvätným olejom. Pričom najkratší čas potrebný na vyrobenie nového oleja bol osem dní. Tradícia hovorí, že sa stal zázrak a malé množstvo oleja vydržalo až pokiaľ nebol k dispozícii nový.

Práve tento zázrak pripomína *Chanuka,* ktorej symbolom je svietnik *chanukija*, ktorý má osem ramien plus jedno zvláštne rameno *šamaš* (sluha, pomocná sviečka). Každý deň sviatku *šamaš* zapaľuje jednu sviečku, takže prvý deň horí jedna sviečka a *šamaš*, druhý dve a *šamaš* atď. *Chanukija* sa zapaľuje po západe slnka, svetlá musia svietiť aspoň pól hodinu po zotmení a má byť umiestnená na jasne viditeľné miesto.

Sviatok tiež symbolizuje jedlo, ktoré obsahuje olej alebo sa pripravuje na oleji. Podávajú sa *latkes*, zemiakové placky, vyprážané na oleji alebo *sufganijot*, šišky, tiež pripravované na oleji. Počas *Chanuky* sa hrajú rozličné hry, najznámejšia je *drejdl*. Deti dostávajú drobné darčeky, či menší obnos peňazí *chanuka gelt*. Darčeky spoločne s dátumom, kedy *Chanuka* prebieha vytvárajú veľmi nesprávnu predstavu akýchsi židovských Vianoc. Sviatok je od 19. storočia spájaný s odvahou – odvahou postaviť sa na odpor voči nepriateľom. Podľa vodcu povstania a práve ako symbol odvahy mnohé židovské športové kluby dostali názov *Makabi. Chanuka* patrí k menším sviatkom, počas ktorého je dovolené pracovať. Obzvlášť ho majú radi nenáboženský založení židia, pretože pre nich v popredí nestojí Boží zásah

ale odvaha židov postaviť sa proti cudzej nadvláde a útlaku.

Tu bi-Švat alebo *Roš ha-šana le-ilanot* (Nový rok stromov) sa oslavuje 15. deň mesiaca *Švat* patrí tiež k menším sviatkom v židovskom kalendári. Oslavuje sa začiatok jari v *Erec Jisra'el* a začiatok obdobia dažďov, kedy je vhodné začať sadiť. Dnes sa v Izraeli *Tu bi-Švat* oslavuje ako Deň stromov (*Chag ha-ilanot*), kedy izraelská mládež sadí stromy a zdôrazňuje sa potreba pokračovania obnovy a výsadby židovskej domoviny.

Purim[24] je možné vnímať ako židovský karneval, vznikol v pobiblickej dobe podobne ako *Chanuka,* a pripadá na 14. alebo 15. *adar*. Sviatok vznikol v čase perzskej diaspóry a popisuje ho kniha *Ester*. Ako sa v nej uvádza sviatok ustanovil Mordechaj na pamiatku toho, ako Božia prozreteľnosť zachránila židov v Perzskej ríši pred ich úplným vyhladením. Židovské dievča Ester sa stalo manželkou perzského kráľa Ahasvera, ktorý za svojho miestokráľa vymenoval Hamana. Haman bol ctižiadostivý a krutý, obzvlášť voči židom. V zastúpení kráľa Haman nariadil vyvraždenie všetkých židov v Perzii. Ester však zasiahla a kráľ vypočul jej prosby. Haman bol odsúdený a židia zachránení. Purim je veselý sviatok s rozmanitými zvykmi. Jedia sa zvláštne jedlá ako napríklad solený hrach a fazuľa, pečú sa trojhranné koláčiky z kysnutého cesta s makom, orechmi a lekvárom, ktoré sa volajú Hamanové uši. Deti dostávajú darčeky a *purim gelt* (purimové peniaze), do synagógy prichádzajú v kostýmoch Ester, jej ochrancu Mordechaja, kráľa Ahasvera a málokto chce byť ničomným Hamanom. Sviatok symbolizuje víťazstvo dobra nad zlom, avšak postavu Hamana je možné chápať aj ako symbol antisemitizmu a podnecovania desivej nenávisti a agresivity voči židom.

Pesach je prvým z tzv. pútnických sviatkov (*Šaloš regalim*) je sviatkom slobody, pretože symbolizuje prípravy a odchod izraelitov z egyptského otroctva. Vzťahuje sa teda k jednej z najvýznamnejších udalostí židovských dejín. Sviatok je slávený od 15. do 21. (v diaspóre do 22.) *nisanu.*

Jedným z najdôležitejších ustanovení slávenia je zákaz *chamecu* (kvaseného). Tento zákaz sa spomína v Tóre: *„Po sedem dní budete jesť nekvasené chleby. Hneď v prvý deň odstráňte kvas zo svojich domovov, lebo každý, kto by jedol kysnutý chlieb od prvého dňa po siedmy, bude vylúčený z Izraela."* (Ex. 12,15) Sviatok sa tiež označuje aj ako *Chag ha--macot* (sviatok nekvasených chlebov). V rýchlosti v akej židia odchádzali z Egypta nestihli nechať vykvasiť chlieb a preto jedli nekvasený chlieb *maces*, ktorý sa tiež nazýva chlieb slobody. Pred začiatkom sviatku musia židia veľmi pozorne skontrolovať svoje príbytky, či sa v nich nenachádzajú kvasené potraviny (*chamec*), ak sa nejaká objaví je potrebné ju spáliť alebo zmluvne previesť na nežidovských susedov.

Pre *Pesach* je typické stolovanie so špeciálnym príborom, ktorý sa používa výhradne v tento sviatok. Potraviny, ktoré sa jedia musia byť *košer le-Pesach*, teda nielen *košer* ale veľmi špeciálne. Najdôležitejším okamihom celého sviatku je *Seder šel pesach* (poriadok Pesachu). Táto ceremónia sa slávi večer prvý deň sviatku v domácnostiach. Predchádza jej návšteva synagógy avšak jej základ je doma pri tzv. sederovom stole. V presnom poradí sa konzumujú rituálne jedlá, pripomínajúce odchod z Egypta a rozprávajú sa o ňom príbehy z *Hagady.* Na stole nesmú chýbať štyri poháre vína, ktoré sú v priebehu večera postupne vypité. Symbolizujú štyri vety, ktorými Boh oznámil vyvedenie z otroctva: „Vyvediem vás z roboty Egypta."; „Zachránim vás."; „Vykúpim vás z otroctva."; „Vyvolím si vás za svoj ľud.". Na stole je tiež *ke'ara* (sederová misa) na nej sú rozmiestnené *maror* (horká zelenina ako napríklad chren, zelený šalát), vajce ako symbol sviatočnej obete, kosť ako symbol obetného baránka. Horká zelenina symbolizuje utrpenie v Egypte. Na mise je tiež zmes strúhaných jabĺk, vína, škorice a orechov, ktoré predstavujú hlinu, z ktorej židovskí otroci v Egypte vyrábali tehly, škorica predstavuje slamu. Tiež je tam tzv. *karpas*, čo je najčastejšie petržlen, zeler, mrkva buď surové alebo varené. Uprostred misy sú tri macesy, vrchný sa volá *Kohen,* stredný *Lévy* a spodný *Izrael*. Na stole sa tiež nachádza misa so slanou vodou, čo sú akoby slzy židovských otrokov. Pohár vína pre proroka Eliáša, ktorý predpovedal príchod Mesiáša.

Pesach je svojou podstatou výnimočný sviatok oslavujúci Boha, ktorý zachraňuje každú generáciu a oslobodenie. Je súčasťou tradície, ktorá spája udalosti, ktoré sa stali pred tisícročiami s dneškom a zároveň ju uchováva pre budúcnosť.

Jom ha-šo'a pripadá na 27. *nisan*, sviatok bol ustanovený izraelským Knesetom (parlamentom) v roku 1951 a spomína sa na šesť miliónov obetí nacistickej genocídy. Tento deň bol vybraný preto, lebo práve naň pripadá skončenie povstania vo varšavskom gete. *Jom ha-šo'a* zdôrazňuje hrdinstvo židov a vzburu proti nacistom. V celom Izraeli sa ozývajú sirény a v predvečer sviatku je vysielaný priamy prenos z pamätníku *Jad va-šem*, kde sú čítané mená obetí. V deň sviatku sa zapaľujú sviečky za mŕtvych, vlajky sú spustené na pól žrde, sú zatvorené kiná i reštaurácie.

Jom ha-Zikaron je Dňom spomienok na vojakov a ľudí, ktorí padli za Izrael, oslavuje sa 4. *ijaru*. Tento deň sa pripomína neoficiálne od vzniku štátu Izrael a zákon o ňom bol v Knesete prijatý v roku 1963. Tento deň sa konajú spomienkové obrady venované všetkým vojakom a ľuďom, ktorí padli pri obrane Izraela od 1. arabsko-izraelskej vojny dodnes. Spomienky sú venovaná aj obetiam teroristických útokov.

Jom ha-Acma'ut bezprostredne nadväzuje na *Jom ha-Zikaron* a pripadá na 5. *ijar.* Je dňom izraelskej nezávislosti, ktorá bola vyhlásená 14. mája 1948 (5. *ijar* 5708). Sviatok sa začína obradom zapálenia pochodní na Herzlovej hore v Jeruzaleme a vo väčších izraelských mestách sa konajú ohňostroje a slávnosti. V synagógach sú vedené špeciálne bohoslužby, odrieka sa *Halel*,[25] šabatové žalmy a trúbi sa na *šofar*.

Lag ba omer (33. deň *omeru* [26]) je menší (polo)sviatok, ktorý pripadá na *18. ijar.* Je to sviatok v duchu smútku, čo znamená, že sa nerobia oslavy ani svadby. Smútok vychádza zo spomienky na obete križiackych výprav v stredoveku. Je tiež spájaný s vojnou Židov proti Rimanom (povstanie Bar Kochby v 2. storočí občianskeho letopočtu).

Jom Jerušalajim (Deň Jeruzalema) je najmladší z malých sviatkov židovského kalendára, je zároveň štátnym sviatkom, tak ako *Jom ha-Acma'ut*. Oslavuje sa 28. *ijaru* a jeho podstatou je oslava porážky okupačných jordánskych vojsk izraelskou armádou v roku 1967. Bolo dobyté Staré mesto (*Ir ha-atika*) a židom bol umožnený prístup k Západnému múru (tiež známemu ako Múr nárekov). 30. júla 1980 Kneset vyhlásil *zákon Jeruzalem – hlavné mesto Izraela*, ktorým definitívne potvrdil Jeruzalem ako hlavné mesto Izraela.

Šavu'ot (týždne) alebo *Chag ha-šavu'ot* (sviatok týždňov) je druhým z troch pútnických sviatkov a pripadá v Izraeli na 6. *sivan* v diaspóre na 6. a 7. *sivan.* Názov sviatku sa odvodzuje od biblického príkazu odpočítať sedem týždňov od druhej pesachovej noci a osláviť 50-ty deň ako posvätný.[27] Všetky pútnické sviatky majú aj väzby na poľnohospodárske udalosti: *Sukot* vzdáva vďaku za ovocie, *Pesach* súvisí s jačmeňom a *Šavuot* má väzbu na žatvu pšenice. Po zničení II. Chrámu sa výrazne zmenšil poľnohospodársky rozmer sviatku a spája sa s oslavou prijatia Tóry. V noci pred sviatkom zvyknú zbožní židia študovať a diskutovať pasáže z Tóry, čo je v duchu *tikun* (náprava), aby sa odčinili viny predkov. Počas tejto noci intenzívneho štúdia vzniká zvláštna atmosféra radosti z Tóry. V rámci osláv bývajú mladí ľudia zasväcovaní do náboženskej výchovy.

Symbolické vyjadrenie sviatku sa prejavuje aj v jedle. Prvý deň sa jedia mliečne pokrmy, čím sa Tóra prirovnáva k mlieku a medu. V tvare dosiek zmluvy sa pečú tvarohové koláče a jedia sa tvarohové palacinky (*palačinkas*). Druhý deň (v diaspóre) je v znamení mäsa a mäsitých pokrmov.

Tiša be-av alebo deviaty deň mesiaca *av* je biblický pôst piateho mesiaca, ktorý sa dodržiava od západu slnka predchádzajúceho dňa do večera nasledujúceho. Okrem pôstu (zákaz jedla a pitia) platí zákaz používania mastí, sexuálneho styku, nosenia koženej obuvi a umývania sa. *Tiša be-av* sa tiež označuje ako čierny pôst a patrí k najsmutnejším dňom židovského kalendára. Deň pripomína zničenie prvého i druhého Chrámu.[28] Po večernej modlitbe (*ma'ariv*) v synagóge v predvečer sviatku je zo zvitku Tóry odstránený ozdobný plášť (*parochet*), zhasnú alebo stlmia sa svetlá a veriaci sedia na zemi alebo na nízkych stoličkách a čítajú sa špeciálne náboženské texty. V nasledujúci deň si veriaci neobliekajú *talit* ani *tfilin*, pretože v čase smútku to nie je vhodné.

Okrem zničenia Chrámov si židia na *Tiša be--av* pripomínajú aj ďalšie nešťastia, ktoré v histórii pripadli na tento deň: pád poslednej pevnosti pri povstaní Bar Kochbu v roku 135 občianskeho letopočtu, vyhostenie židov z Anglicka (r. 1290) a Španielska (r. 1492), masakre židov počas križiackych výprav a v čase prvej a druhej svetovej vojny. Počas sviatku sú v Izraeli zatvorené reštaurácie a zábavné podniky, v rozhlase a televízii sú vysielané iba vhodné programy.

Sviatky a spôsob ich trávenia sú pre židov nesmierne dôležité, pretože sú súčasťou tradície, ktorá je chrbticou židovstva. Spája minulosť, prítomnosť a budúcnosť, čo znamená zachovanie židovskej identity.

	Židovský mesiac	Počet dní	Mesiac podľa občianskeho kalendára	Významné udalosti	Sviatky
7.	Tišri	30	September - október	Stvorenie sveta, človeka, mesiac narodenia patriarchov	1. a 2. Roš hašana 10. Jom Kipur 15. – 21. Sukot 22. Šmini aceret 22. Simchat Tora
8.	Chešvan	29 alebo 30	Október - november	Dokončenie jeruzalemského Chrámu	
9.	Kislev	29 alebo 30	November - december		Od 25. Chanuka (trvá 8 dní)
10.	Tevet	29	December - január	Dobytie Jeruzalema Nabukadnezarom	
11.	Švat	30	Január - február		15. Tu bi-švat (Nový rok stromov)
12.	Adar	29	Február - marec	Mojžišov skon	14. Purim (15. Purim v Jeruzaleme)
13.	Adar šeni	29			V prestupnom roku sa Purim oslavuje Adar šeni.
1.	Nisan	30	Marec - apríl	Mojžiš ukončil stavbu príbytku, posvätil oltár 12 izraelských kmeňov prinieslo obetiny k zasväteniu oltára	15. – 21. Pesach (v Izraeli) (15. – 22. Pesach v diaspóre) 27. Jom ha-šo'a
2.	Ijar	29	Apríl - máj	Šalamún zahájil stavbu Chrámu Mojžišovo prvé počítanie národa Vyhlásenie nezávislosti štátu Izrael	4. Jom ha-zikaron 5. Jom ha-acma'ut 18. Lag ba-omer 28. Jom Jerušalajim
3.	Sivan	30	Máj - Jún	Mojžišovi boli dané dosky s desatorom	6. Šavu'ot (v Izraeli) (6. a 7. Šavuot v diaspóre)
4.	Tamuz	29	Jún - Júl	Doba čakania na Mojžiša Dobytie hradieb Jeruzalema	
5.	Av	30	Júl - August	Smútenie: zničenie I. a II. chrámu, vyhnanie židov zo Španielska	9. Tiša be-av
6.	Elul	30	August - september	Duchovná príprava na vysoké sviatky	

POZNÁMKY

1 Pôvodne židia počítali svoj letopočet od odchodu z Egypta alebo od izraelských kráľov.

2 30. septembra 2019 židia oslavovali začiatok roku 5780.

3 Výborne túto „dilemu" vystihuje židovský vtip: *Obchodník Weiss žiali nad svojou stratou v obchode, tu sa k nemu prihovorí Archanjel Gabriel a hovorí mu, že Boh mu jeho stratu určite nejak vynahradí. Nato Weiss začne premýšľať a filozoficky sa spýta: „Čo je pre Boha 100000 rokov?" Archanjel mu odpovedá: „To je Bohu ako jedna minúta." Nato Weiss pokračuje: „A čo je pre Boha 100000 korún?" „To je ako jedna koruna," odpovedá Archanjel Gabriel. Rozžiarený Weiss prosí Archanjela: „Prihovor sa prosím u Boha, aby mi poslal jednu korunu." Nato posol Boží odpovie: „Samozrejme, ale počkaj jednu minútku."*

4 Presne 29 dní 12 hodín 44 minút a 31 sekúnd.

5 Tzv. plné (*male*) majú 30 dní a tzv. umenšené (*chaser*) majú 29 dní. Striedanie 29 a 30 dní kompenzuje dĺžku solárneho mesiaca 29,5 dňa. Mesiace *nisan*, *sivan*, *av*, *tišri*, ševat a v priebehu prestupného roku *adar I*. sú vždy „plné" a *ijar*, *tamuz*, *elul*, *tevet* a *adar II*. sú „umenšené". Počet dní v mesiaci *chešvan* a *kislev* sa mení.

6 Sviatky určované Tórou sú spojené s určitými obdobiami napr. „sviatok zberu", „sviatok jari".

7 Ak by takáto korekcia nebola uskutočnená *Pesach* by v priebehu šiestich rokov začínal v zime a v priebehu šestnástich rokov by sa oslavoval na jeseň.

8 Takýto rok sa nazýva *ibur* (obťažkaný) a takáto prax bola uskutočňovaná už v časoch druhého Chrámu.

10 Konkrétne to napríklad znamená, že sa nesmie obsluhovať výťah. Aj ortodoxní židia si však v modernej dobe vedia spríjemniť život. Napríklad v hoteloch v Izraeli či USA, ktoré si obľúbili ortodoxní hostia, majú tzv. šábesový mód výťahu. Počas šábesu výťah pracuje automaticky a zastavuje na každom poschodí, bez potreby jeho obsluhy. Existujú aj ultraortodoxní židia, ktorí takého „skratky" odmietajú. Liberálni židia prispôsobujú staroveké príkazy súčasnej dobe a prídu aj počas šabatu do synagógy autom.

11 V štáte Izrael sú počas šabatu zatvorené všetky štátne podniky, obvykle sa zatvárajú aj obchody, v Jeruzaleme a v Tel Avive je prerušená aj verejná doprava.

12 *Chala* alebo *barches* je chlieb z bielej múky, môže mať rôzny tvar, je posypaný makom a pripomína biblickú mannu.

13 Na šabat je každý povinný zjesť minimálne tri hlavné pokrmy: jeden piatok večer a dva v priebehu soboty.

14 SPIEGEL, P. *Kdo jsou* židé*?* s. 147.

15 Mišna uvádza, že 1. *nisanom* začína rok pre počítanie vlády kráľa, od 1. *elulu* sa počíta nový rok pre stanovenie odovzdávania príspevkov z dobytka, 1. *tišri* je Novým rokom bežného roku a 15. š*vat* je Novým rokom stromov. Pozri NOSEK, B.- DAMOHORSKÁ, P. Židovské *tradice* a zvyky. s. 184.

16 SPIEGEL, P. *Kdo jsou* židé*?* s. 143.

17 NOSEK, B.- DAMOHORSKÁ, P. Židovské *tradice* a zvyky. s. 214.

18 V literatúre sa objavuje aj preklad Dni úcty.

19 LAU, M.J.R. *Praktický judaizmus.* s. 187.

20 Zvuk šofaru sa po prvý krát ozval počas zjavenia na hore Sinaj a neskôr sa používal na ohlasovania šabatu, sviatkov i *Roš chodeš*, ohlasuje i skončenie *Jom kipur*. Na výrobu šofaru je možné použiť opracovaný roh z ovce, kozy, antilopy alebo gazely. Nesmie sa však použiť roh kravy.

21 SPIEGEL, P. *Kdo jsou* židé*?* s. 161.

22 SPIEGEL, P. *Kdo jsou* židé*?* s. 170.

23 Chuť a vôňa *etrogu* predstavuje človeka, ktorý študuje Tóru a koná dobré skutky. Palmová ratolesť síce nevonia ale má chuť, čo symbolizuje židov, ktorí poznajú Tóru ale nekonajú dobré skutky. Myrta vonia ale nemá chuť to sú židia, ktorí robia dobro ale nepoznajú Tóru. Vŕba sú židia, ktorí nepoznajú Tóru ani nekonajú dobro. LAU, M.J.R. *Praktický judaizmus.* s. 223-224.

24 Názov *Purim* pochádza z akkadského slova *pur* čo znamená los, dá sa tiež prekladať v zmysle hry v kocky, či hazardnej hry.

25 *Halel* je chválospev, súčasť liturgie pre slávnostné príležitosti ako sú napr. pútnické sviatky a *Chanuka*.

26 *Omer* je miera obilia.

27 Lv. 23, 15-16; Lv. 23, 21; Dt. 16, 10.

28 Prvý Chrám bol zničený Babylončanmi v roku 586 pred občianskym letopočtom a druhý Chrám vypálili Rimania v roku 70 občianskeho letopočtu.

LITERATÚRA:

[1] Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava: Dobrá kniha. 2004, s. 289. ISBN 80-7141-447-6.

[2] DUBNIČKA, I. Mravy, šelmy a vegetariáni. Nitra: UKF. 2007, s. 316. ISBN 978-80-8094-228-1.

[3] FRANEK, J. Judaizmus. Bratislava: Archa. 1993, s. 216. ISBN 80-7115-043-6.

[4] KÜNG, H. Židovství. Brno: Barrister & Principal. 2016. s. 635. ISBN 978-80-7485-110-0.

[5] LAU, M.R.J. Praktický judaizmus. Praha: Nakladatelství P3K. 2012, s. 363. ISBN 978-80-87343-09-8.

[6] NEWMAN, J. – SIVAN, G. Judaizmus od A do Z. Praha: Sefer. 2009. s. 285. ISBN 80-900895-3-4.

[7] NOSEK, B. – DAMOHORSKÁ, P. Židovské tradice a zvyky. Praha: Karolinum. 2011, s. 271. ISBN 978-80-246-1518-9.

[8] SPIEGEL, P. Kdo jsou židé? Brno: Barrister & Principal. 2010. s. 354. ISBN 978-80-87029-97-8.

[9] SVĚTLÍK, E. Velká kniha židovských anekdot. Praha: Academia. 2001, s. 443. ISBN 80-200-0334-7.

[10] WIESEL, E. Talmud. Portréty a legendy. Praha: Sefer. 1993, s. 297. ISBN 80-900895-5-0.

PhDr. Miriam Mlyneková, PhD.

Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF

B. Slančíkovej 1

949 74 Nitra

recenzie

Brigita Schmögnerová: Vieme odkiaľ, nevieme kam. Bratislava:

Marenčin 2018, 480 s., ISBN 978-80-569-0335-3

» Brigita Schmögnerová nie je odbornej verejnosti neznáma. Vyštudovaná ekonómka, narodená 17. novembra 1947 v Bratislave, na začiatku svojej bohatej kariéry pôsobila na katedre ekonomicko-matematických metód Fakulty riadenia VŠE v Bratislave a v rámci postgraduálneho štúdia na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave absolvovala odbor matematická štatistika (1976). Ašpirantúru robila v rokoch 1976-1979 na VŠE v Bratislave, kde získala hodnosť kandidáta ekonomických vied. Vzdelanie si doplnila na študijnom pobyte v Centre ekonomického plánovania v Aténach a krátkym študijným pobytom na Georgetownskej univerzite vo Washingtone.

Od roku 1976 do marca 1979 pracovala v Ekonomickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave ako vedecká pracovníčka, neskôr vo funkcii vedúcej odboru pre makroekonómiu.

Po roku 1989 sa stala aktívnou političkou v Strane demokratickej ľavice (SDĽ). Najskôr bola odbornou poradkyňou podpredsedu vlády, neskôr pôsobila v komisiách Ministerstva priemyslu SR (od roku 1990 do júna 1992), aby sa už v marci 1994 stala podpredsedníčkou dočasnej Moravčíkovej vlády pre hospodárstvo a po predčasných parlamentných voľbách poslankyňou NR SR za SDĽ, členkou výboru NR SR pre financie, rozpočet a menu. V SDĽ zastávala pozíciu podpredsedníčky strany najprv pre ekonomickú a sociálnu politiku, neskôr pre hospodárstvo. Na jar 1998 bola navrhnutá poslaneckým klubom SDĽ za kandidátku na prezidenta v treťom kole volieb. Po parlamentných voľbách v tom istom roku sa stala ministerkou financií. Na tejto pozícii zotrvala až do roku 2002. Jej politika viedla ku konsolidácii štátnych financií, vstupu do OECD, vstupu zahraničných investorov a reštrukturalizácii bánk. Počas funkčného obdobia opakovane varovala občanov pred vkladaním financií do nebankových subjektov.

Po domácej politike ju čakala medzinárodná kariéra. V rokoch 2002 až 2006 bola výkonnou tajomníčkou Európskej hospodárskej komisie OSN v Ženeve a neskôr sa stala viceprezidentkou Európskej banky pre obnovu a rozvoj so sídlom v Londýne.

Za výsledky v hospodárskej politike získala viacero prestížnych ocenení ako napríklad „Najlepší minister financií“ od britského časopisu Euromoney, ktoré získala ako prvá žena, alebo Krištáľové krídlo v kategórii hospodárstvo za výsledky Ministerstva financií.

Brigita Schmögnerová je autorkou niekoľko desiatok vedeckých štúdií doma i v zahraničí. Výber z jej publicistiky vyšiel knižne pod názvom „Cúvanie napred“ (1997), ďalej vydala knihu „Sociálne modely Európskej únie (dnes a zajtra)“, (2004, anglické vydanie 2005) a zbierku básní „Svetlo sa rodí za tmy“ (1998). Jej „Kniha o vládnutí“ vyšla v roku 2016 a druhý výber z jej publicistiky pod názvom „Vieme odkiaľ, nevieme kam“ v roku 2018.

Publikácia predstavuje Brigitu Schmögnerovú už nie ako aktívnu političku, ale ako aktívnu pozorovateľku a analytičku. Venuje sa v nej súčasnému dianiu a analyzovaniu kľúčovej agendy finančných politík, hlboko poznačených poslednou najväčšou krízou kapitalizmu. Ako sa uvádza na obálke knihy, táto „...kríza a ...obdobie po nej druhá najväčšia kríza nám v ostrejšom svetle predstavili ... tvár kapitalizmu, ktorý si vyslúžil nelichotivý názov kasíno-

vý. Jeho dôsledky na spoločnosť pápež František lakonicky zhodnotil tak, že táto ekonomika zabíja. Jednou z jej čŕt je narastajúca oligarchizácia politiky".

Knižka je to ťažká (nielen objemom a hmotnosťou) a vážna. Na 480tich stranách a v deviatich kapitolách nám predstavuje autorku fundovanú, rozhľadenú, ponúkajúcu nie len matériu na premýšľanie, ale aj cesty k riešeniu mnohých problémov súčasného kapitalizmu reprezentovaného neoliberálnym modelom, ktorého základné rysy boli načrtnuté za Atlantikom (v USA) a aplikované v jeho zvrátenej a neľudskej podobe nielen v Pobaltí a strednej Európe, ale aj v Afrike či Ázii a Latinskej Amerike. Existuje len málo pozitívnych deviácií tohto modelu.

Jednotlivé kapitoly knihy, v ktorých sú vložené eseje, recenzie a rozhovory publikované už skôr najmä v Pravde, ale aj v Aktuality.sk, Parlamentných listoch, SME, na Finwebe, Euractiv.sk a Aktuálne.sk, sú venované predovšetkým európskej politike a jej najdôležitejším aktérom EÚ, Nemecku, Veľkej Británii, Francúzsku, dôsledkom najväčšej finančnej krízy z roku 2008 a ich najväčšej obeti Grécku, kasínovému kapitalizmu, euru, pohľadu na Ameriku a Afriku. Veľa priestoru je venovaného charakteristike neoliberálneho modelu, ktorý po roku 1989 ovládol východnú Európu, odkiaľ sa odrazil a zasiahol demokratický Západ a zaútočil na jeho sociálny model.

V kapitole 5 sa autorka pýta, kto tu vládne. Funguje zastupiteľská demokracia alebo smer určujú technokrati bez mandátu voličov z nadnárodných organizácií a korporácií? Kto je silnejší, štát so suverénnou vládou, ktorá svoj mandát odvodzuje z volieb, či nadnárodné inštitúcie ako MMF, ECB, či EÚ – tzv. Trojka, ktorým sa v gréckej tragédii musel podvoliť Tsipras napriek tomu, že ľud ho v referende poveril inou úlohou? Pravidlá, ktorými sa riadime, zárukou demokracie nie sú. Ústami predsedu krajinskej vlády Bavorska Horsta Seehofera hovorí, že „netreba chodiť voliť. Koho zvolíme, ten nerozhoduje, a kto rozhoduje, toho nevolíme....kapitalistickí oligarchovia riadia svet". Volíme si Pentu či J&T? Neobchádza ani úlohu finančníka Georgea Sorosa, o ktorej sa autorka vyjadruje otvorene a vecne.

V knihe sa nachádzajú zaujímavé recenzie a odkazy na rôzne knihy ako napríklad na publikáciu Philippa Thera *Nový pořádek na starém kontinentě* s podtitulkom *Příběh neoliberální Evropy* či Thomasa Franka Čo sa robí s Kansasom? a tiež rozhovory s autorkou, kde prezentuje vlastné názory, postoje a návrhy na súčasnú tak domácu, ako aj zahraničnú scénu. Je presvedčená o hodnotách sociálnej demokracie a napriek pochmúrne načrtnutému súčasnému svetu, zostáva optimistkou, keď hovorí, že súmrak ešte nie je tma. Sústavne musíme zápasiť o politické a sociálne práva, pretože bez nich niet slobody.

Je to ťažké, provokatívne, inšpiratívne a bohaté čítanie. Prečítajte si...

Mgr. Radoslava Brhlíková, PhD.
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF Nitra

Patrik Šenkár: Próza Slovákov v Rumunsku (z rokov 1853 – 1953)

Vydavateľstvo-Editura Ivan Krasko, Nadlak 2018, 233 p., ISBN 978-973-107-1299

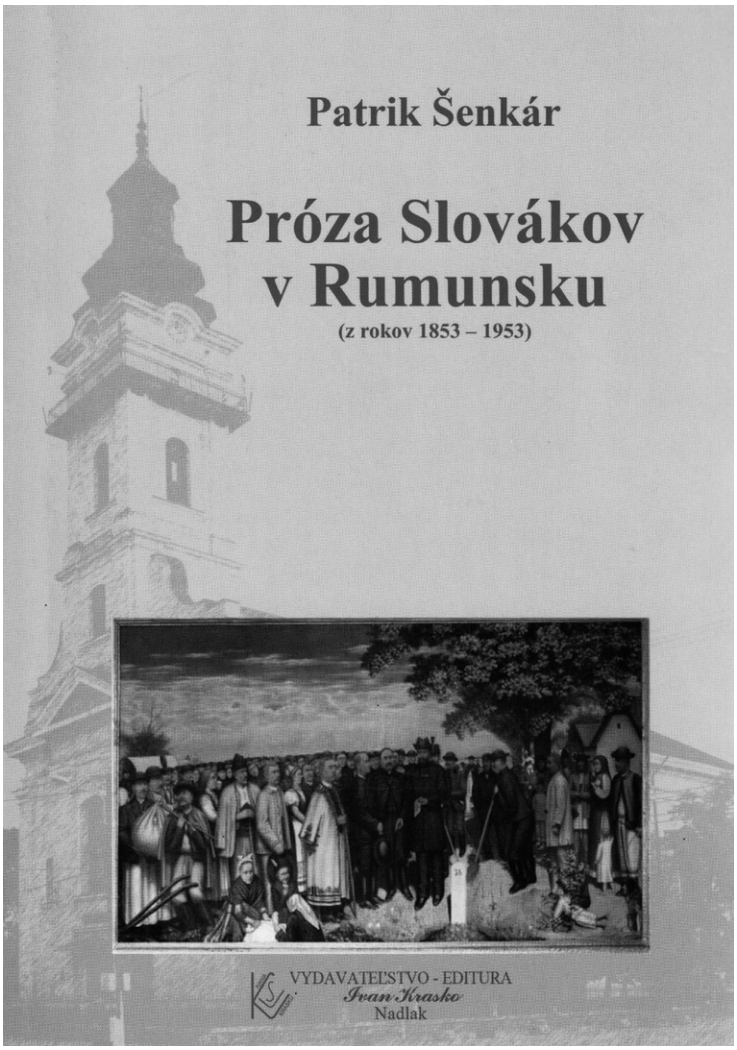

» Monografia absolventa Katedry politológie UKF mapuje beletristické publikácie slovenskej menšiny v Rumunsku od roku 1853 až do roku 1953. Prvé dielo, ktorému sa autor venuje a ktoré označuje za základ vzdelaneckej tradície Slovákov v Rumunsku, je Dejepis starého a nového Nadlaku od Ľudovíta Haana a Daniela Zajaca. Následne nás prevedie vývinom slovenskej literatúry v Rumunsku a podrobne nás oboznámi s jej ďalšími osobnosťami počnúc Matejom Rádixom, cez Ivana Bujnu, Jána Plecha, Gustáva Augustínyho, Ondreja Seberíniho, Jozefa Gregora Tajovského až po Petra Suchánka.

Prečo je dielo zaoberajúce sa dejinami literatúry zaujímavé pre politológa? Lebo dejiny literatúry sú súčasťou dejín národných, a tobôž dejín národnej menšiny, ktorá podobne ako väčšina národných menšín nevznikla z vlastnej vôle, ale je výsledkom historických a politických okolností. P. Šenkár vo svojom diele načrtne aj tieto historicko-spoločensko-politické korene genézy slovenskej menšiny v Rumunsku.

Najstaršia slovenská osada v dnešnom Rumunsku (obec Mokra) vznikla v roku 1748 kolonizáciou územia, odkiaľ boli vyhnaní Turci. V súčasnosti je v Rumunsku okolo 17 tisíc Slovákov. Žijú prevažne v aradsko-banátskej a bihorsko-salajskej lokalite. Jedným z predpokladov zachovania ich národnej identity je zachovanie a používanie materinského jazyka. Okrem iných faktorov práve v tom zohráva dôležitú úlohu aj ich národnostná literatúra, ktorá zároveň obohacuje celoslovenské kultúrne dedičstvo. P. Šenkár súhlasí s bádateľom literatúry dolnozemských Slovákov, Petrom Andruškom, podľa ktorého „slovenská literatúra v Rumunsku je stále súčasťou nášho národného organizmu. Vydáva svedectvo o tom, že slovenský živel sa tam ešte nestratil".

Tvorba spisovateľov predostretá v desiatich kapitolách monografie zas vydáva svedectvo o realite života v menšinových podmienkach.

Doc. PhDr. Zuzana Mészárosová-Lampl, PhD.

Zdenka Gadušová a kolektív: Nástroje hodnotenia kompetencií učiteľa

Praha: Verbum 2019, 197 s. ISBN 978-80-87800-53-9

>> Autorský tím v rámci riešenia projektu APVV-14-0446 Hodnotenie kompetencií učiteľa vypracoval novú metodiku hodnotenia učiteľov, na základe ktorej bol skompletizovaný súbor hodnotiacich nástrojov na hodnotenie 10 identifikovaných kľúčových kompetencií učiteľa:

- Kompetencia 1: vie identifikovať vývinové a individuálne charakteristiky žiaka
- Kompetencia 2: vie identifikovať psychologické a sociálne faktory učenia sa
- Kompetencia 3: dokáže rozvíjať osobnosť žiaka a jeho kompetencie
- Kompetencia 4: vie vytvoriť pozitívnu klímu v triede
- Kompetencia 5: dokáže plánovať a realizovať svoj profesijný rast
- Kompetencia 6: ovláda obsah a didaktiku vyučovaných predmetov
- Kompetencia 7: dokáže projektovať a plánovať vyučovací proces
- Kompetencia 8: vie použiť vyučovacie metódy a organizačné formy vyučovania
- Kompetencia 9: dokáže využívať materiálne prostriedky vo vyučovacom procese
- Kompetencia 10: vie hodnotiť priebeh a výsledky vyučovania a učenia sa žiaka

Ide o stratifikovaný prístup k hodnoteniu jednotlivých identifikovaných kompetencií učiteľa samostatne tak, aby sa hodnotiteľ mohol na danú kompetenciu lepšie sústrediť a hodnotiť ju detailnejšie, ale za aktívnej účasti hodnoteného učiteľa, ktorý do procesu hodnotenia vstupuje vyplnením sebahodnotiaceho hárku a súčasne svojou účasťou na pohospitačnom rozhovore s hodnotiteľom. Navrhnuté hodnotiace a sebahodnotiace hárky, rovnako ako aj námety otázok na pohospitačný rozhovor, boli následne pilotované a overené v školách na území celého Slovenska. Následne boli tieto poznatky aplikované pri vypracovaní konečnej verzie uvedených nástrojov. Hoci ide o finálnu verziu hodnotiacich nástrojov, riešiteľský tím si nenárokuje na ich exkluzivitu. Ponúka ich ako pracovné nástroje vo formáte PDF, pokiaľ ich vedenie škôl bude chcieť využiť tak, ako sú prezentované v tejto publikácii, ale aj vo verzii v programe Microsoft Word, ktorú je možné flexibilne upraviť – niečo vynechať, niečo pridať, resp. modifikovať – podľa vlastných predstáv manažmentu školy či miestnych podmienok a situácie.

Súčasťou publikácie je súbor nazvaný *Banka položiek k hodnoteniu jednotlivých kompetencií*, z ktorých si hodnotiteľ môže vybrať ešte ďalšie, ktoré sa mu podľa situácie v škole hodia. V závere publikácie je uvedený ešte ako ďalší podporný nástroj hodnotenia kompetencií učiteľov *Portfólio učiteľa*, ktoré by nemalo byť iba zbierkou dokumentov, ale má dokumentovať a vyjadrovať intelektuálnu manifestáciu a profesionálnu a osobnostnú štruktúru hodnoteného učiteľa. Keďže na riešení projektu participoval pomerne široký riešiteľský tím, aj

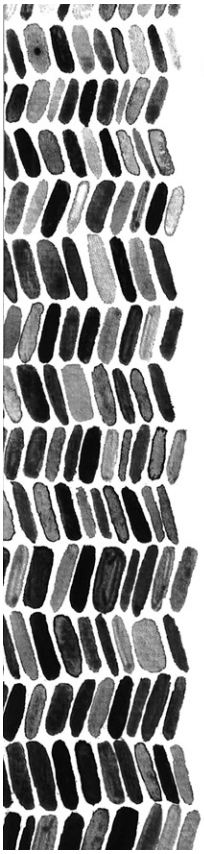

v jednotlivých kapitolách predloženej publikácie vidieť niektoré autorské špecifiká kolektívov, ktoré ich spracovávali. V zásade sa však všetci autori snažili vysvetliť filozofiu, z ktorej pri spracovaní hodnotiacich nástrojov pre hodnotenie jednotlivých kompetencií vychádzali a ako sa tejto úlohy zhostili. Autorské špecifiká jednotlivých kapitol však nemožno považovať za nedostatok publikácie, ale skôr za zvýraznenie rôznorodosti chápania a hodnotenia uvedenej problematiky a zároveň ako ponuku mierne diferencovaného prístupu k hodnoteniu jednotlivých kompetencií učiteľa. Celkovo možno konštatovať, že v kolektívnej vedeckej monografii sú tvorivým a pre pedagogickú prax inšpiratívnym spôsobom spracované nástroje hodnotenia kompetencií učiteľa.

Doc. PaedDr. Igor Lomnický, PhD.
Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky
FF UKF v Nitre

Igor Lomnický a kol.: Tvorivé a kritické myslenie v príprave učiteľov etickej výchovy

Nitra: UKF, 2019, 85 s., ISBN 978-80-558-1460-5

>> Text vysokoškolskej učebnice reflektuje na aktuálne poznatky z hľadiska teoretickej bázy etickej výchovy a vhodným metodickým spôsobom pracuje s tematikou tvorivého a kritického myslenia v podobe didaktickej aplikácie do pedagogickej praxe. Obsahový kontext publikácie sumarizuje relevantné poznatky v oblasti formovania prosociálnej osobnosti etickej výchovy prostredníctvom hodnotovej reflexie, ktorá vytvára predpoklady k premýšľaniu o podstatných témach reálneho života.

Jednotlivé súčasti teoretickej časti publikácie sú integrálne prepojené na didaktický a metodický model etickej výchovy. Interdisciplinárna podoba spracovaného textu je prejavom komplementarity profesijnej orientácie z etickej výchovy, sociológie výchovy, kultúry, médií a literatúry so zameraním na rozvíjanie tvorivého a kritického myslenia. Dôležitou súčasťou vysokoškolskej učebnice sú metodické inšpirácie a praktické aplikácie skúmanej témy do pedagogickej praxe. V kontexte spracovanej problematiky vystupuje do popredia tvorivo-humanistická koncepcia etickej výchovy. Dôraz je v publikácii kladený na vybrané stratégie tvorivého prístupu učiteľa etickej výchovy s ambíciou posilňovať metodiku smerom k rozvíjaniu kritického myslenia. V publikácii je akcentovaný prosociálny rozmer témy v súlade so schválenou koncepciou a metodikou etickej výchovy a jej aplikáciou do pedagogickej praxe. Spracovaný text je vhodným pedagogickým materiálom tak v príprave učiteľov etickej

výchovy, ako aj pre učiteľov pôsobiacich v školskej praxi. Aplikovanie tvorivého a autentického výchovného štýlu v rámci didaktiky etickej výchovy a motivovanie k premýšľaniu o podstatných súvislostiach života a navyše zohľadňovať špecifiká a individuálne potreby žiakov, je výzvou k naplneniu moderných trendov v procese výchovy a vzdelávania.

Obsahový rámec publikácie je aktuálny a jednotlivé kapitoly pojednávajú o prepojení teórie a praxe etickej výchovy. Kompaktne sú rozpracované teoretické východiská didaktiky etickej výchovy v koincidencii s tvorivými metodickými aplikáciami. Prínosom vysokoškolskej učebnice sú navrhnuté aktivity v rámci výučbového procesu etickej výchovy. Spracovaný text sa vyznačuje didaktickými inováciami v oblasti vybraných tém etickej výchovy, špeciálne na aplikačné témy etickej výchovy, na sociológiu výchovy, mediálnu výchovu, výchovné inšpirácie literatúry a na rozvíjanie komunikačných stratégii a kritického myslenia.

Integrálne prepojenie teoretickej a praktickej časti publikácie umožňuje vnímať komplexný pohľad na realizovanie vyučovacích stratégií v oblasti tvorivého a kritického myslenia prostredníctvom výchovného modelu etickej výchovy do pedagogickej praxe. V publikácii je jasne prítomný zámer rozvíjať kritické myslenie v etickej výchove prostredníctvom hodnôt a hodnotovej reflexie, ktorú je vhodné aplikovať v štruktúre vyučovacej hodiny v rámci špecifického didaktického modelu etickej výchovy.

Mgr. Eva Pechočiaková Svitačová, PhD.
Katedra spoločenských vied
FEM SPU v Nitre

KRNO, S.: Od Hokkaida po Južnú Kóreu.

Bratislava: Karpaty-Infopress 2019, 160 s., ISBN 978-80-89985-01-2, prvé vydanie

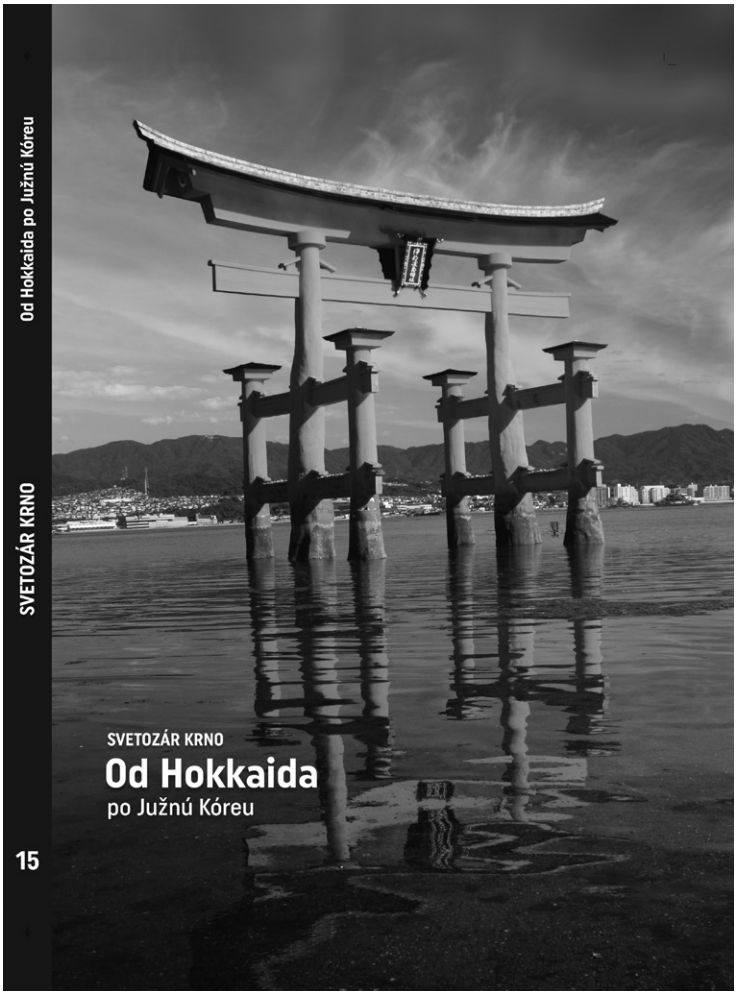

» Svetozár Krno napísal tento rok esejistický cestopis podporený Fondom pre podporu umenia pod názvom Od Hokkaida po Južnú Kóreu. Nadväzuje tak na svoje publikácie venované Ázii (Od prameňov Ussuri po kamčatské vulkány, 2007, Od brehov Issyk-kulu po Pamír, 2009 Zo sibírskeho Tibetu ku kolíske Džingischána 2011. Od prameňa Gangy po indický Tibet 2013, Monzúnový Sečuán *a čínsky sever. 2015 a* Nepál v monzúnovom šate, 2017). Všetky knihy vyšli vo vydavateľstve Karpaty-Infopress). Skĺbil v nich poznatky z vedeckej a umeleckej literatúry s vlastnými zážitkami a úvahami z expedícií, ktoré si organizuje sám bez pomoci akejkoľvek komerčnej alebo nekomerčnej inštitúcie. To mu umožňuje nielen fyzicky, ale aj emotívne a intelektuálne preniknúť do mnohých málo poznaných a nepoznaných sfér.

V poslednom zväzku sa venuje Ďalekému Východu. Ako konštatuje: „Japonci a Kórejčania sa vyvíjali pod vplyvom čínskej tradície, ale vytvorili si vlastné kultúrne systémy. Hoci sa tešia technologickému rozvoju, udržujú si prírodné myslenie a cítenie. Obliekajú podľa tzv. západnej módy, ale ostali sami sebou a to omnoho viac ako mnohí Európania.“[1]

Autor sa pasoval s divočinou hlavného horského hrebeňa na Hokkaide, kúpal sa v horúcich prameňoch pod sopkami, stúpal s pútnikmi na posvätnú Fudži-jamu, pozoroval makaky v Japonských Alpách, obdivoval skromné drevené hrady, šintoistické a budhistické svätyne, poklonil sa obetiam bombardovania v Hirošime a Nagasaki a navštívil olympijské mestá. Zamýšľa sa nad tým, čo ziskuchtivé sily urobili z pôvodnej krásnej olympijskej myšlienky. Čitateľa presviedča, že Kórea má mnoho tvárí, nie nepredstavuje len svet automobiliek s intenzívnou pásovou výrobou. Sprevádza ho chodníkmi v národných parkoch, ktoré skrášľujú skalné veže, tiesňavy a vodopády. Vyvracia stereotypné názory.

Neprináša iba autentické zážitky s ľuďmi, prírodnými klenotmi a stavebnými pamiatkami. Text dopĺňajú početné zemepisné fakty, literárne zaujímavosti, historické súvislosti a politologické úvahy. Metodologicky sa opiera o svoju vedeckú štúdiu Východ a Západ.[2]

Obohatená publikáciu je určená pre náročnejších čitateľov širokého vekového spektra, ktorí neobľubujú všedné bedekre a ktorí siahajú po cestopisoch, kde sa ľudský príbeh spája s prírodno-estetickými, historickými, literárnymi a filozofickými súvislosťami.

POZNÁMKY

1 KRNO, S.: Od Hokkaida po Južnú Kóreu. Bratislava: Karpaty-Infopress 2019, 160 s. 6

2 KRNO, S.: Východ a Západ. In: Studia Politica Slovaca. Bratislava: SAV, č. 2, 2016, roč. 9, s. 120–121

Doc. PhDr. Milan Čaky, CSc.

informácie

Prednášky s nádychom ďalekého Východu

>> V októbri sa na našej katedre uskutočnili dve zaujímavé prednášky z prostredia pôsobivých ázijských krajín. 3. októbra sa konala prvá z nich, bola venovaná 150. výročiu narodenia najvýznamnejšieho indického štátnika a mysliteľa Mahátmu Gándhiho. Prednášateľka priamo z Indie nám v anglickom jazyku priblížila životnú dráhu tejto zaujímavej osobnosti, ale aj kultúrne súvislosti či problematiku meditácie.

Pri druhej z prednášok (8. októbra) nás svojou návštevou poctil veľvyslanec Vietnamskej socialistickej republiky Duong Trong Minh, ktorý aj s pomocou pútavej prezentácie predstavil základné historické a geografické fakty o tejto krajine. Videli sme aj to, ako sa z kedysi pomerne exotickej krajiny juhovýchodnej Ázie, len pred pár desiatkami rokov ťažko skúšanej drvivou vojenskou intervenciou americkej armády, stal moderný a vyspelý štát, ktorý sa v oblasti cestovného ruchu nevyhol komercionalizácii „západného typu".

O tom, že o tento typ populárno-náučných prednášok bol záujem, svedčila v oboch prípadoch zaplnená veľká prednášková miestnosť.

Henrich Fačkovec, Doktorand KPEŠ

Národný program Slovensko – Kuba

>> Pedagógovia Katedry politológie a euroázijských štúdií FF UKF mali možnosť sa zapojiť do Národného programu Slovensko – Kuba, prostredníctvom ktorého Kuba spláca svoje dlhy voči Slovenskej republike a pozýva univerzitných pedagógov a lekárov na dlhodobé stáže. Z našej katedry využili túto príležitosť Dr. Brhlíková a Dr. Kočnerová a odleteli na „Ostrov slobody" na 2 mesiace v zimnom semestri. Na Kube pôsobili na najstaršej kubánskej Universidad de Habana, na Právnickej fakulte, kde okrem iného študoval aj Fidel Castro. Spomínaná univerzita má až 16 fakúlt, nájdete tu aj fakultu pre cudzincov, ktorí sa chcú naučiť španielsky jazyk. Najväčšiu váhu na Kube má štúdium medicíny a práva, len v Havane sa nachádza 12 fakúlt medicíny. Kuba je z tohto dôvodu často označovaná aj ako krajina lekárov, vraj ich je celkovo až 70 tisíc a Kubánci hrdo vyhlasujú, že ich medicína je jedna z najlepších na svete.

Kubánski kolegovia využili prítomnosť našich pedagógov hlavne na prehĺbenie vedomostí o európskej integrácii a európskom systéme ochrany ľudských práv, na čo boli zamerané ich prednášky pre študentov magisterského štúdia a diplomatickej akadémie. Zároveň bola evidentná snaha z kubánskej strany o nadviazanie ďalšej spolupráce, hlavne na bilaterálnej úrovni medzi univerzitami. Ešte počas pobytu bolo dohodnuté pokračovanie možnej spolupráce v publikačnej aj vedeckej oblasti.

Kuba patrí medzi ojedinelé krajiny, ktoré sa oplatí vidieť, či už pre svoj historicko-politický vývoj alebo nádhernú krajinu. Máte tak trochu pocit, že ste sa vrátili v čase naspäť. Spomínaný program bude určite bežať ešte niekoľko rokov a naša univerzita a vedenie fakulty podporuje takéto aktivity svojich pedagógov a študentov. Bola by škoda nevyužiť možnosti, ktoré sa nám ponúkajú.

CIVITAS

Ročník 25, 2019, č. 57 – 2/2019
Vydáva / Published by:
Katedra politológie a euroázijských štúdií, FF UKF, B. Slančíkovej 1, 949 74 Nitra, SR
IČO: 00157716
Registračné č.: **1762/97** EV: **753/08**
ISSN: 1335-2652

Šéfredaktor / Editor-in-Chief:
Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc. (FF UKF, Nitra)

Členovia redakčnej rady / Editorial Board:
prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc. (VŠMaVV, Praha, ČR)
prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc. (PdF UK, Bratislava)
doc. PhDr. Tomáš Koziak, M. A., PhD. (UPJŠ, Košice)
doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc. (PedF UK, Bratislava)
doc. PhDr. Hana Pravdová, PhD. (FMK UCM, Trnava)
PhDr. Radoslava Brhlíková, PhD. (FF UKF, Nitra)
PhDr. Elena Dřízová, CSc. (FF UKF, Nitra)
PhDr.Miriam Mlyneková, PhD. (FF UKF, Nitra)
PhDr. Peter Horváth, PhD. (FF UCM, Trnava)
PhDr. Zuzana Poláčková, CSc. (ÚPV SAV, Bratislava)
PaedDr. Ivan Rajtar (SPŠP Nitra)

Sekretárka redakcie / Editorial Secretary:
Mgr. Eva Bernáthová E-mail: ebernathova@ff.ukf.sk
Grafická úprava / Graphic design:
Michal Ševella E-mail: msevella@gmail.com
Časopis je vydávaný dvakrát ročne / The magazine is published twice a year

Odborné a vedecké články sú recenzované / Special and scientific rewrite are judge.

Fotky sú zverejnené so súhlasom autorov.

Názor prispievateľov nemusí byť zhodný s názorom redakčnej rady.